Barn i natur

Referat fra idédugnad 17. april 1991

DN-notat 1991-13

Forsidetegning: Dominik, 1. klasse
Birralee International School, Trondheim

Barn i natur

Referat fra idédugnad 17. april 1991

DN-notat 1991-13

TRONDHEIM

DIRECTORATE FOR NATURE MANAGEMENT
Tungasletta 2, N-7004 Trondheim
Telefon: (07) 58 05 00 - Telefax: (07) 91 54 33

DN-notat

Nr. 13 - 1991

TITTEL	DATO
Barn i natur. Referat fra idédugnad 17. april 1991	22. november 1991
SAKSBEHANDLER/FORFATTER Foredragsholdere Mari-Lise Sjong (red.)	ANTALL SIDER 61
AVDELING/ENHET Friluftslivsavdelingen	ANSV. SIGN. Berit Forbord Hoen

EKSTRAKT
Gjennom ulike tiltak rettet mot barnehage, skole og skolefritidsordning, samt fritidstiltak i organisasjoners regi, ønsker DN å stimulere til at barn kommer ut i natur og blir glad i natur. Som en oppstart arrangerte DN i samarbeid med Volda Lærarhøgskule denne idédugnaden i Oslo 17.4.91, med deltakere fra ressursmiljøer som arbeider innen feltet barn/natur/friluftsliv.

3 STIKKORD PÅ NORSK	3 KEYWORDS IN ENGLISH
barn	children
friluftsliv	outdoor recreation
miljøundervisning	environmental education

FORORD

Barn har krav på gode oppvekstvilkår. Friluftsliv og naturopplevelse danner et viktig grunnlag for aktivitetsglede og utvikling av positive holdninger til å ta vare på miljøet. Naturen gir kunnskap og erfaringer som er viktige for barns utvikling. Direktoratet for naturforvaltning (DN) følger opp regjeringens hovedsatsing for 1990-årene ved å prioritere friluftslivsarbeid rettet mot barn i LTP-perioden 1991-94. Gjennom ulike tiltak rettet mot barnehage, skole og skole-fritidsordning, samt fritidstiltak i organisasjonenes regi, ønsker DN å stimulere til at barn kommer ut i natur og blir glad i natur.

I november 1990 opprettet DN kontakt med den svenske organisasjonen Friluftsfrämjandet. Besøk i barnehagen "Mulleborg" i Stockholm, som er med i Friluftsfrämjandet sin barnehageforening "I Ur och Skur", var svært inspirerende. Som en oppfølging tok DN initiativ til møte med MD, FRIFO og Volda lærarhøgskule for å drøfte strategier for en sterkere prioritering av friluftslivsarbeid rettet mot småbarn.

Som en oppstart på arbeidet arrangerte DN i samarbeid med Volda lærarhøgskule denne idédugnaden i Oslo 17.4.91, med deltakere fra ressursmiljøer som arbeider innen feltet barn/natur/friluftsliv. Gjennom innlegg, erfaringsutveksling og gruppediskusjoner ble det lagt et grunnlag for utvikling av videre strategier. Interessen for å delta og engasjementet under idédugnaden synliggjorde at tiden er moden for økt innsats innen dette feltet.

I tilknytning til idédugnaden ble det avholdt et eget seminar 16.4. for FRIFOs organisasjoner der kontakt med Friluftsfrämjandet ble opprettet.

Som oppfølging av seminaret ble det arrangert kurs i Volda 4-6.sept. med vektlegging av metoder for å stimulere barn til aktivitet og opplevelse i natur. FRIFO deltok i planleggingsgruppen sammen med DN og Volda lærarhøgskule. Kurset rettet seg primært mot folk som arbeider med barn i jobbsituasjon eller i fritida, og hadde bred deltakelse fra skoler, barnehager og organisasjoner. Oppsummering fra kurset er tatt med som vedlegg til dette DN-notatet.

I handlingsplan for "Friluftsliv mot år 2000" (*DN-rapport 1991-3*) er BARN I NATUR et av de prioriterte tiltakene. DN ønsker gjennom dette arbeidet å stimulere til økt friluftslivsaktivitet og miljøbevissthet gjennom å etablere forsøksvirksomhet i friluftslivsorganisasjonene, og prøve ut pedagogiske opplegg med sterk vekt på uteaktivitet og naturopplevelse i en del barnehager.

DNs utspill om "Barn i natur" har møtt god respons fra flere hold, og som ledd i arbeidet er det allerede igangsatt ulike delprosjekt. DNs rolle blir her å være koordinator for utveksling av erfaringer, bidra til at det etableres nettverk mellom de ulike prosjektene, og ivareta kontakten opp mot Barne- og familiedepartementet og Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet. DN vil følge opp og initiere utviklingsarbeid de nærmeste årene og vil være med å spre resultat og informasjon fra prosjektene.

Trondheim 14.11.1991

Berit Forbord Moen
Friluftslivsavdelingen, DN

INNHOLD

Forord i
Innholdsfortegnelse iii

Offentlig satsing på miljøbarnehager.
Grete Randsborg Jenseg, Barne- og familiedepartementet 1

Lek i naturlig miljö - förutsettning för en god hälsa bland barn.
Ylva Johansson, Friluftsfrämjandet 3

Vi vill ta ett steg tillbaka. Till naturen. Om förskolorna och fritidshemmen där barnen är uta i ur och skur.
Friluftsfrämjandet 8

"Naturleikeplassen" - leik og læring i natur.
Christoffer Bang, Volda lærarhøgskule 11

"Miljøbevisste barn".
Marit Gravklev, Fylkesmannen i Telemark 14

Hjellbakkane barnehage i Volda og barnehageforeninga "I ver og vind".
Berit Koen, Hjellbakkane barnehage 18

Vatnet i Lom. Bøvra - frå bre til bygd.
Tove Onsum Berg, Loar barnehage 24

Sportsfiskeprosjekt gir miljøvernundervisningen et nytt innhold!
Espen Farstad, Norges Jeger- og Fiskerforbund 26

Ta vare på opplevelsen! Om verdier og om miljølære i barnehager og skole spesielt.
Ellen Holst Buaas, Dr. Mauds Minne Høgskole for førskole-lærerutdanning 29

Gruppeoppgaver og diskusjon 33

VEDLEGG 40

Skolefritidsordninger - orientering om statstilskudd. 41
Program og deltakerliste idédugnad 45
Program, oppsummering og deltakerliste kurs 49
Prosjektoversikt 1991 58

OFFENTLIG SATSING PÅ MILJØBARNEHAGER

Grete Randsborg Jenseg, Barne- og familiedepartementet

Fra Barne- og Familiedepartementet er det en satsing på miljøbarnehager både politisk, faglig og økonomisk. **Politisk** - ved at Brundtlandkommisjonens rapport følges opp med midler på fagdepartementets budsjett, og at miljøbevissthet i forhold til tiltak for barn og oppvekstvilkår dermed er kommet i fokus. **Faglig** - ved at tradisjonell barnehagepedagogikk alltid har tatt utgangspunkt i det nære, i opplevelsene, f eks fulgt årstidenes gang, sett på utviklingen i naturen, en tid for å så, en tid for å høste...

Og dette er ingen foreldet pedagogikk. Men det er kommet inn et nytt element i denne orienteringen i nærmiljø og natur: nemlig faren for å skade, bruken som kan bli "å forbruke", trusselen om forurensning av jord, luft og vann. Å skulle informere om dette for førskolebarn krever forsiktighet og stor grad av bevissthet. Kunnskaper om en sårbar natur skal ikke skremme, ikke ta bort de positive opplevelsene, men tilfredsstille og øke nysjerrighet og interesse. Derfor er det viktig med egne miljøbarnehager som prøver ut pedagogiske virkemidler.

Økonomisk - har departementet 3 budsjettposter som "redskaper" når det gjelder vår satsing:

1. Forsknings- og forsøksmidler til enkelte prosjekter
2. Midler til lokalt utviklingsarbeid i barnehager
3. Midler til oppfølging av Brundtlandkommisjonen

1. Den vanligste formen for tilskudd, er forsknings- og forsøksmidler gitt direkte til et prosjekt. Flere av dere som er her i dag har fått prosjektmidler fra Barne- og familiedepartementet tidligere år, og vil få det i inneværende år. Dette er støtte til tidsavgrensede prosjekter. Meningen her er å høste erfaringer. Etterpå må kommunene/barnehagene vurdere i hvilken grad erfaringene kan bli en integrert del av den daglige virksomheten i barnehagen uten at driftskostnadene blir høyere. Eller kommunene må finne midler på annen måte hvis de ønsker en fortsatt dyrere spesialdrift lokalt. Det departementet kan gå inn med av midler utover en prosjektperiode, er som bidrag til erfaringsspredning. Det kan være tilskudd til regionale møter/seminarer, distribuering av rapporter og lignende.

2. Midler til lokalt utviklingsarbeid blir fordelt på fylkene, og fra 1991 gjelder dette alle fylker i landet. Hensikten er bl a

   - å prøve å samordne de ressurser som allerede finnes i fylket når det gjelder pedagogisk utviklingsarbeid

   - å søke å etablere miljøer og ressurser i regionene som på mer permanent basis kan ha et særlig ansvar for bl a utviklingsarbeid

Vi har med andre ord satset på omfattende utviklingsarbeid i barnehagene, både ved ekstra tilførte midler og ved stimulering til utviklingsarbeid med lokale ressurser. Dette har pågått siden 1987. I det lokale utviklingsarbeidet har flere kommuner prioritert miljøbevissthet i barnehagene. Eksempler er bl a barnehager i Nordland og Sogn og Fjordane. Men

utviklingsarbeidet styres ikke fra departementet, rapportene kommer ikke automatisk til oss, men til fylkesmennene. For å få en oversikt over det arbeidet som er gjort på området, må vi samle og bearbeide rapportene. Det er foreløpig ikke gjort, men det vil vi gjøre i løpet av sommeren. Vi ønsker oss en oversikt over lokale miljøprosjekter som har overføringsverdi.

3. Brundtlandkommisjonens rapport utløste midler på vårt budsjett. For 1989 og 90 var dette kr. 300 000,- årlig, i 1991 er det kr. 200 000,-. Midlene er hittil blitt fordelt til prosjekter etter søknad og er ikke begrenset til bare barnehager, men til miljøprosjekter generelt for barn og oppvekstvilkår. Det er grunn til å tro at denne type tilskuddsmidler fortsatt vil være tilgjengelige i årene framover, men vi ønsker å vurdere bruken av dem fra år til år. I blant kan et mindre statstilskudd være akkurat det som skal til for å utløse et viktig engasjement lokalt. Andre ganger vil utbytte av tilskuddet bli større hvis det konsentreres om et enkelt prosjekt vi selv initierer.

Jeg skal til slutt si litt om den nærmeste framtida:

Forsøks- og utviklingsarbeid i barnehagene vil mer og mer bli styrt regionalt og lokalt, ikke fra departementet. Men vi kan - utfra de erfaringer vi har og de vi savner gå ut med forslag om hvilke områder som bør prioriteres. Her kommer miljøbarnehagene inn. Det er helt klart et område som trenger fokusering.

Begrepet "miljøbarnehager" kan tolkes på flere måter. Sentralt i flere av prosjektene hittil står selve miljøbevisstheten - læren om natur, forholdet til miljøet, forurensning osv. Og opplevelsen av natur. Det er vanskelig å tenke seg at barn skal vokse opp og bli miljøforsvarere uten selv å ha hatt et sterkt og godt forhold til naturen i sin barndom og ungdom. Derfor er opplevelsessiden viktig. Men vi er også opptatt av det miljøet selve barnehagen er, hvordan barnehagetomtene velges, hvordan husene bygges og hva de bygges av. Vi kommer til å følge et par eksempelbarnehager framover for å kunne forske på inneklima i barnehagene. De siste rapportene som er blitt offentliggjort viser at 40 % av norske barn får astma og allergier. Det er sikkert grunn til å følge forurensningsfaren i luft, jord og vann. Men det er også viktig å se på hva slags oppholdsrom vi tilbyr barnehagebarn, hvilke materialer det bygges av, hvordan ventilasjonen virker, hvilke arkitektoniske faktorer det må tas hensyn til.

Offentlig satsing fra Barne- og familiedepartementets side blir altså når det gjelder "miljøbarnehager" framover:

- fortsatt midler til og oppfølging av forskning, utviklingsarbeid, erfaringsspredning. Og vi vil legge visse prinsipper til grunn for regionalt og lokalledet forsøksvirksomhet.

LEK I NATURLIG MILJÖ - FÖRUTSÄTTNING FÖR EN GOD HÄLSA BLAND BARN.

Ylva Johansson, barnkonsulent på Friluftsfrämjandet

FRILUFTSFRÄMJANDET ÄR FRILUFTSLIVETS FOLKRÖRELSE I SVERIGE

Redan 1892 startade folkrörelsen som i dag heter Friluftsfrämjandet. Då handlade det mest om skidåkning. Nu är friluftsliv ett samlande begrepp för vår verksamhet. Vi forsöker ställa upp med ledarledd friluftsverksamhet för alla åldrar, året runt i alla väder. Målet är klart och enkelt: - Att öppna dörren till naturen för så många som möjligt. Vi vill marknadsföra livsstilen friluftsliv, helt enkelt! Som medlem tillhör du den växande skara människor som satsar på aktivt friluftsliv tillsammans: Friluftsfrämjarna!

Friluftsfrämjandet finns över hela landet. Vi har 493 lokalavdelningar. Din fasta punkt som medlem heter lokal avdelningen. Där får du ofta lokalt program med olika kurser, arrangemang, årsmöte och sådana saker. Friluftsfrämjandet anpassar sig efter de naturliga förutsättningarna som finns just i dina hemtrakter. Därfor varierar programmet lokalt, men den gemensamma nämnaren är friluftsliv. Till exempel arbetar vi med friluftsskolor for barn, tonåringar och vuxna. Vi erbjuder skidskolor för barn och vuxna.

Friluftsfrämjandet arrangerar vandringar, turer i kanot, på långfärdsskridskor och till fjälls. Vi ordnar läger och expeditioner. Vår friluftsmotion för vuxna kallas Hålliform.

FÖR BARN ÄR FRILUFTSLIV EXTRA VIKTIGT

Förr levde barnen nära naturen. Redan som mycket små fick de börja träna sig att umgås med växter, djur och vatten. Föräldrar och syskon lärde barnen vilka bär som går att äta, vilka växter som bränns och vilka spår djuren lämnar efter sig. Naturen var lekplats och skola. När barnen växte upp blev de ständigt påminda om människans beroende av väder, jord och växtlighet. I dag lever de flesta barn längre bort från naturen. Idén med Friluftsfrämjandets friluftsskolor är att föra barnen närmare naturen igen. Därför startade Friluftsfrämjandet redan på 50-talet våra olika barnverksamheter året om:

SKOGSKNYTTARNA, vårt senaste tillskott för barn 3-4 år är en föräldrar/barnverksamhet, där vi tillgodoser små barns behov av naturkontakt genom att barnen tillsammans med förälder deltar i en organiserad målinriktad verksamhet året om. Barnen får friluftsvana och lär sig tycka om att vistas i naturen for att få naturkänsla, motion och gemenskap. För små barn innebär det att uppleva naturen, röra sig fritt och ha roligt.

SKOGSMULLE för barn 5-7 år. Barnen får på ett roligt och lekfullt sätt lära sig naturens samspel. På så vis skapas lust och nyfikenhet på skogens alla stora och små under. Skogsmullebarnens naturupptäckter utgår alltid från en plats nära det egna bostadsområdet. Sagofiguren Skogmulle är barnens vän i skogen. Skogsmulle är

spännande för barn i lek- och sagoåldern. Barn behöver ju fantasiträning för att bli skapande individer. Skogsmulle är också symbolen för hänsyn i naturen.

Små barn skaffar sig erfarenheter av sin omgivning genom sina sinnesupplevelser. Genom att smaka, lukta, känna, lyssna, titta och jamföra bildar sig barn begrepp om olika föremål. Olika lekar lär barnen att uppleva och förstå naturen. Detta stimulerar barnens personlighetsutveckling - socialt, känslomässigt och motoriskt.

SKOGSSTRÖVARNA för barn i lågstadieåldrarna är en fortsättning på skogsmulleskolan. Under lite längre strövtåg undersöker man växter och djur i olika naturtyper. Barnen lär sig att göra egna upptäckter och iakttagelser. Strövarnas lägerplats ligger oftast i ett omväxlande terrängområde, inte alltför långt från barnens bostadsområde. I skogsströvargruppen får barnen också lära sig läsa kartan och pröva matlagning på stormkök och över öppen eld. Rörelselekar tränar barnens motoriska färdigheter. Genom kamratskapet och samarbetet inom gruppen utvecklas de socialt och känslomässigt.

BARNSKRIDSKOSKOLAN lär barnen grunderna i skridskoåkning. Dessa omfattar åkning framåt, bromsning, vändning och åkning bakåt. Att känna grunderna i skridskoåkning gör det sedan lätt att åka på längre utflykter tillsammans med familjen eller i grupp. Ledarens möjligheter att ge barnen träning och kunskaper i skridskoteknik underlättas genom roliga och spännande lekar. På så sätt får barnen utlopp för sitt stora rörelsebehov och sin fantasi.

BARNSKIDSKOLAN ger barnen möjlighet att genom lekfulla övningar på skidor skaffa sig sådan skidvana att de kan åka på slät mark och uppför och utför mindre backar. Vi lär när vi leker. Leken är inte bara en sysselsättning utan barnens naturliga sätt att lära. När barnen har roligt lär de sig snabbare och bättre. I barnskidskolan ger vi barnen förutsättningar att klara av att åka på tur i naturen. Vi tränar balans, teknik och uthållighet. Att göra en skidtur är också ett trevligt satt att vara tillsammans - inte minst för familjen. Barn som fyllt 5 år kan också lära sig utförsåkning med Friluftsfrämjandet.

BARN BEHÖVER NATUR

All samlad kunskap om barns utveckling ger klart besked om att aktivitet är ett mänskligt grundbehov. Därför måste barn i alla åldrar ges möjligheter och stimulans att använda alla sina muskler och sinnen.

ATT HANTERA SIN KROPP

Kroppsövning är viktig i sig men har också stor betydelse därför att barn på annat sätt än vuxna utforskar världen med **hela** kroppen. Små barn kan sägas **tänka** med kroppen. Ju mer barnen kan samordna sina rörelser dvs få en god kroppsuppfattning desto bättre tänker de, och desto djupare och snabbare sker hela deras utveckling.

Barn hoppar och skuttar, klättrar och klänger utan att ha en aning om att de håller på med något jätteviktigt; dom tränar sin kropp! Muskler, hjärta, lungor och inte minst hjärnan. Barn känner försiktigt med fingertopparna och upptäcker att grenar kan vara knottriga eller lena. De slår en pinne med all kraft mot en sten (och ser om den håller). Hur får de annars veta vad som är starkt och vad som är ömtåligt. Barn måste få egna erfarenheter. Det borde bara vara när det gäller säkerhet och när det handlar om sådant som är oersättligt som pekpinnarna är befogade.

De idealiska lekbetingelserna för ett barn är en strand, en äng och en skog. Krångligare ska det inte vara - bättre kan det inte bli. Alla barn som vaxer upp i tätort - och det är de flesta i dag - har inte de idealiska lekbetingelserna. Deras lekplatser är hårt anpassade till en massa andra krav.

Utvecklande kroppslig aktivitet äger bäst rum i variationsrik miljö. Där kan barnen själva välja svårighetsgrad för olika rörelser och ingen konkurrens om lekredskap behöver ske. Som plats för roligt och meningsfull rörelse- och sinnesträning är naturen oöverträffad!

NATUR OCH LIVSFRÅGOR

Vi ledare i Friluftsfrämjandet hjälper barnen och ger dem stöd och möjlighet att få djupa upplevelser av växter och djur, stenar, berg, vatten, moln, sol och vind, så att de införlivar allt detta med sina personligheter. Avsaknad av natur eller förstörd natur i ett barns liv ger inre brister eller skador. Allt vi som barn upplevt bär vi med oss hela livet.

Barn har behov av att förstå sig själva. De funderar också tidigt över livsfrågor och står inte utanför känslor och tankar kring döden och livets mening. Men barn tänker mycket konkret och måste ha självupplevt verklighetsunderlag för sina tankar. Barn jämför sig med växter och djur och funderar över likheter och olikheter. Barn frågar om huggormar kan skratta och vad som händer med löven som faller. De blir alldeles fascinerade av ovanliga former. De vill veta hur mycket vad som går att äta och vad som är giftigt. Ja, 10-åringarna vill veta hur mycket som går att äta av det som är giftigt för att må illa, kräkas och dö.

Det här är en del av det vi gör i Friluftsfrämjandets friluftsskolor. Om barn, med lämplig vuxenhjälp, direkt får följa och leva sig in i andra varelsers liv - inte bara andra människors utan också djurs och växters - kan de göra jämförelser mellan dessa och sig själva. De kan då alltmer öka sin förståelse för allt levandes gemensamma villkor och sin egen plats och roll i den stora livsprocessen. Därigenom berikas deras personligheter, deras jag utvecklas. Barn behöver vuxna ledare som gör det skrämmande hanterbart och det främmande begripligt, i en anda av gemenskap och vänskaplighet.

FÖRST UPPLEVELSER - SEDAN FAKTA

Egentligen är det väldigt enkelt det här med barn och natur. Det handlar om att:

U P P T Ä C K A med alla sinnen
U P P L E V A med alla sinnen
B L I N Y F I K E N
L Æ R A S I G M E R
F Ö R S T Å
H Ä N S Y N

Vår roll som främjarledare är att vara påpetare och att stimulera till frågorna **varför** och **hur**. Det är bara de rätta frågorna som ger de rätta svaren. Vi vill att barnen ska bli orädda, självständiga, initiativrika och samarbetsvilliga, därför måste vi ofta fundera över vårt eget ledarskap.

Som friluftsfrämjarledare märker vi ofta att det är barnen som lär oss att upptäcka naturen. Tillsammans med barnen upplever vi den. Vi måste - som vuxna - lära oss att upptäcka **som** barn, att leva **med** barn. Vi måste bry oss om den natur vi har alldeles inpå oss. Vi måste lära oss att det inte bara är det välvuxna, välställdade och perfekta som vi skall bry oss om.

Vi som är vuxna tror så lätt att vår egen erfarenhet är så betydelsefull och att våra kunskaper är så viktiga att vi alldeles glömmer bort att det är det som vi får barnen att **intressera sig för** som är ett mått på vår kapacitet som ledare inte den mängd fakta vi kan utantill.

Barn som blir tagna på allvar känner sig respekterade. Tilltron till den vuxna stärks och självtilliten ökar. Den gemensamma vinsten blir att verklig vänskap kan spira och växa mellan barn och ledare, i samarbete och samlek.

BILDA BEGREPP I NATUREN

Barn måste ha vuxnas hjälp att ordna mängden av upplevelser och erfarenheter på fattbart sätt, dvs bilda begrepp och bygga upp meningsfull **kunskap**. I naturen behöver barn ledare som visar hur växter och djur lever och på olika sätt samspelar med sin omgivning.

När vi skall lära andra människor att upptäcka naturen är det så lätt gjort att bara rabbla namn och peka - därför att namnet var det sista vi lärde oss själva. Vi glömmer att ett namn inte säger någonting förrän vi har upptäckt färg, form, storlek, andra egenskaper och funktion. Vi behöver uppleva levande och döda föremål med alla sinnen och sätta in dem i ett sammanhang.

DITT SÄTT - BARNENS MÖNSTER

Att se till att man inte bara pratar om ansvar för naturen utan också handlar är en viktig ledaruppgift. Naturmoral måste ge utslag i praktiska **förhållningssätt**.

Friluftsfrämjandet är den enda organisation i Sverige, som i dag arbetar med förebyggande miljövård. Det är ju så att det är endast om man som liten fått djupa kontakter och upplevelser av natur; av träd, buskar, stenar, djur och småkryp, som man som vuxen aktivt kan ta ställning i miljöfrågor och veta vad man tar ställning för.

Allteftersom barn får öva och utveckla olika **färdigheter** stärks deras självförtroende och ger dem känslan av växande kompetens. Att få vana att vara ute året om; att åka skidor och skridskor, det gäller barnens utveckling men det handlar också om att grundlägga goda fritidsvanor, som kan vara livet ut. Om ledaren låter kunskaperna, forhållningssätten och färdigheterna utvecklas i en **kontinuitet** innebär det att barnens samlade naturupplevelser knyts till deras uppfattning om **tid** och blir till viktiga delar i deras egen personliga historia.

BARNS RÄTT TILL NATUR EN KULTURFRÅGA

Vuxna måste föra in barn i samhället och dess kultur. Barn behöver ledare som visar att kultur och natur hänger ihop. Vi ledare inom Friluftsfrämjandet är betydelsfulla som natur-/kulturbärare. Mycket i vanlig svensk kultur är ju också natursinnat.

Vi vuxna får inte krångla till det. Det gäller att ta vara på den lilla skogsbacken, som ofta finns nära där vi bor och att börja när barnen är små. Det är i samspelet med oss vuxna som natur- och friluftsintresset skall grundläggas.

Ett väl grundat naturintresse i barnaåren ger livskvalité hela livet.

BARN OCH NATUR HÖR IHOP

VI VILL TA ETT STEG TILLBAKA. TILL NATUREN. Om förskolarna och fritidshemmen där barnen är ute i ur och skur.

Friluftsfrämjandet

Förr hade människor en nära och enkel kontakt med naturen. Man ansåg sig vara en del av den och levde efter varsamma principer. Till nytta både för natur och människa. I dag har vi tappat mycket av den inställningen. Tyvärr. Därför håller nu *I Ur och Skur*-förskolor och fritidshem på att växa upp runt om i Sverige. Där vill föräldrar och personal ge också dagens barn en del av den kunskap och ödmjukhet inför naturen som var så självklar förr.

MÅNGA DAGIS GÖR UTFLYKTER I NATUREN IBLAND. VI VILL GÖRA DET VARJE DAG.

Natur tröttnar man aldrig på. Där finns alltid liv, även den bistraste vinterdag. Där finns alltid plats for nya upptäckter och lekar. Där får fantasin näring. För alla med öppna och nyfikna sinnen är möjligheterna i naturen oändliga. Därför är våra barn på *I Ur och Skur* ute i naturen i stort sett varje dag året runt.

I NATUREN UTVECKLAS BARNEN NATURLIGT.

Vår pedagogik bygger på att barnen ska få hjälp i sin egen utveckling av sådant som finns i naturen. De lär sig att balansera, krypa, hoppa, klättra på trädstammar och mossiga stenar. De får känna gemenskap vid sagostunden under granen och när matsäcken delas med andra. De övar sina sinnen genom att smaka, lukta, känna, titta, lyssna och jämföra sådant som finns runt omkring på ängen, i skogen och i sjön.

Vetgirigheten och nyfikenheten uppmuntras också så fort vi är ute. Varje larv, varje skalbagge eller blomma kan sätta igång en hel svärm av frågor och funderingar. Allt detta bidrar till att barnen på *I Ur och Skur* får en inbyggd känsla för naturen med sig ut i livet.

VI HAR LÄRT OSS AV MULLESKOLAN.

Idén till *I Ur och Skur* föddes av två av Friluftsfrämjandets Mulleledare som också var förskollärare. På helgerna kunde de se hur bra Mulleskolan fungerade och hur omtyckt den var av barnen. Varför bara låta barnen få träffa sin Mulle på helgerna? Varför inte arbeta efter Mulleskolans tankar också i en förskola. Sagt och gjort. Verksamhetsidén formulerades och 1985 startade den första *I Ur och Skur*-förskolan i Sverige.

I UR OCH SKUR ÄR SJÄLVSTÄNDIGT OCH IDEELLT.

Mulleskolan är Friluftsfrämjandets och därför är det naturligt att varje *I Ur och Skur*-förening har stärka band med sin egen lokalavdelning av Friluftsfrämjandet. Den här nära

kopplingen är viktig. Den gör bl a att personalen enkelt kan bygga på sin obligatoriska Mulleledarutbildning med de kurser som ständigt utvecklas inom Friluftsfrämjandet. Här finns utbildning till barnskidledare, barnskridskoledare och till ledare för Skogsknyttar och Skogsströvare.

BARA FÖR ENGAGERADE.

I UR OCH SKUR – FRÄMJANDET

Initiativet till en *I Ur och Skur*-förskola eller fritidshem kan vem som helst ta. Föräldrar, personal eller kanske kommunen. De flesta *I Ur och Skur*-förskolorna drivs av föräldrarna i nära samarbete med personalen. Det här är en form som har många fördelar, framför allt därför att den både kräver och skapar ett engagemang som går utöver det vanliga. Friluftsidén är naturligtvis också mycket viktig. Kring den kan föräldrar och personal samlas. Det blir en stabil grupp med många gemensamma värderingar.

EN IDÉ MED STOR LIVSKRAFT.

Tanken att barnen ska få vara mycket ute i naturen på sitt daghem eller fritidshem, har visat sig vara attraktiv för många. Studiebesöken och förfrågningarna har kommit från när och fjärran till de *I Ur och Skur*-föreningar som redan kommit igång. Våren 1990 fanns 7 daghem och fritidshem och många fler var under planering.

HÖG KVALITET ÄR VÅR LEDSTJÄRNA.

Alla *I Ur och Skur*-förskolor och fritidshem ska vara kända för sin natur- och friluftsinriktning.
Men inte bara det, utan också för den höga totala kvaliteten. Därför finns vissa riktlinjer för den förening som vill kalla sig *I Ur och Skur*. De innebär:

- Att man ska bedriva verksamheten enligt *I Ur och Skur*-pedagogiken.
- Att verksamheten drivs som ideell eller ekonomisk förening vars medlemmar består av föräldrar, barn och personal.
- Att föreningen är ekonomiskt och administrativt fristående, men knuten till Friluftsfrämjandets lokalavdelning på orten.
- Att medlemmarna också är medlemmar i Friluftsfrämjandet.
- Att personalen, förutom förskollärar- eller barnskötarutbildning, också är utbildade Mulleledare.
- Och att föräldrarna aktivt deltar i verksamheten.

I dag finns 15 *I Ur och Skur*-föreningar, 10 drivs som föräldrarkooperativ och 5 vanliga kommunala. Ytterligare 5 ligger i startgroparna och räknar med start under hösten 1991. Intresset är mycket stort.

HÄR FÅR DU SVAR.

Sammanhållningen och samarbetet mellan olika *I Ur och Skur*-förskolor är viktigt, liksom den gemensamma inriktningen på verksamheten. Det var bland annat av det skälet *I Ur och*

Skur-Främjandet bildades. Där arbetar man för att utveckla och sprida den speciella friluftsoch naturpedagogiken, att stötta föreningar som vill starta och att förmedla erfarenheter mellan de olika föreningarna. Det är också *I Ur och Skur*-Främjandet som godkänner nya *I Ur och Skur*-föreningar.

Vill du veta mer om *I Ur och Skur* är du välkommen att skriva till: *I Ur och Skur*-Främjandet, c/o Siw Linde, Fågelsträcket 1, 181 46 Lidingö. Eller till Susanne Drougge, Kolmårdsvägen 5, 181 64 Lidingö. De kan dessutom berätta om Stiftelsen *I Ur och Skur*. Du kan också vända dig till Friluftsfrämjandets Ylva Johansson med frågor. Adress: Box 708, 101 30 Stockholm. Tel 08-23 43 50.

"NATURLEIKEPLASSEN" - LEIK OG LÆRING I NATUREN

Christofer Bang og Jorunn Nyhus Braute, Volda Lærarhøgskule

BAKGRUNN

Ved Volda lærarhøgskule har vi lenge skjønt hvor viktig det er at barna blir glade i naturen. Derfor har vi i flere år hatt et tverrfaglig utdannelsestilbud innen førskolelærerutdannelsen, nemlig 1/2-årsenheten fysisk fostring/naturfag der hovedmålet er å gjøre studentene i stand til å bruke naturen på en allsidig måte sammen med barna.

Da Hjellbakkane barnehage startet i 1987 var lærerhøgskolen med på å planlegge uteområdet fra starten, og studentene ved 1/2-årsenheten var med ved utformingen av området. Resultatet er at barnehagens uteområde er et praktisk talt urørt skogsområde, der barna fritt kan følge med i alt som skjer i naturen. I tillegg er det tilrettelagt slik at skogen også gir barna fysiske utfordringer. Dette er nærmere beskrevet i boka *"Natur-leikeplassen"* (Bang, Braute, Koen. Universitetsforlaget), og i videoen *"Barneskogen"* (Statens filmsentral). Samarbeidet med barnehagen har gitt studentene gode muligheter til å prøve ting fra undervisningen i praksis. Erfaringene fra arbeidet med 1/2-årsenheten og fra Hjellbakkane barnehage er så positive at vi mener mange av ideene også har relevans for grunnskolen. Foruten at vi har holdt en rekke kurs for førskolelærere, har vi i den senere tid også holdt kurs for lærere i grunnskolen.

HVORFOR BARN OG NATUR?

Det er to viktige sider:
1. Barnets egen utvikling
2. Hensynet til naturen

Naturen er i stadig skiftning. Fra årstid til årstid, fra dag til dag, fra minutt til minutt. Her er et av naturens store fortrinn, det er alltid noe nytt å oppdage, noe nytt som kan utforskes. Dermed blir barnet stilt overfor utfordringer som vil være med å utvikle sanseapparat, fantasi, begreper, motorikk og en rekke av de egenskaper som vi gjerne vil ha fremmet hos barna. Et eksempel er den erfaring vi har gjort at naturopplevelser har fremmet språket hos barn. Inntrykk som formidles via sanseapparatet gir opplevelser og erfaringer. Når disse blir bearbeidet gjennom samtale blir begrepsapparat og fortellerevne utviklet, og dermed blir språket styrket. Andre egenskaper vil utvikles på lignende måte.

Det er med andre ord viktig for barnas utvikling å ferdes ute i naturen, og ved at voksne legger forholdene til rette og bevisst bruker naturen som hjelpemiddel kan barna få et vesentlig større utbytte. Spesielt i våre dager er den voksne rolle viktig, for aldri har vi vel vært i så liten kontakt med naturen. Det er ikke lenger selvsagt at foreldrene tar med seg barna på turer, og leken foregår stort sett i gater og på plasser. I byer er det lang avstand til naturområder, men selv i landdistriktene er man blitt mere fremmedgjorte overfor naturen. I brosjyren "Friluftsliv i nærmiljøet" utgitt av Nordisk Ministerråd i 1990 står det: "Store deler av befolkningen vokser opp i byer og tettsteder uten kontakt med naturen." Dette er uheldig, bl a fordi "manglende naturopplevelse i barndommen kan være med på å skape en voksen-befolkning uten interesse for forvaltningen av samfunnets naturressurser."

Det er nå viktigere enn noen gang å ta vare på naturen. Vår filosofi er at den som er glad i noe også vil ta vare på det. Poenget er altså å gjøre folk glade i naturen, gi dem positive holdninger til naturen. Det er særlig i barneårene holdninger bygges opp, så derfor er det viktig å starte på et tidlig stadium. Ved å være mye ute, få positive erfaringer, utvikle ferdigheter, vil man etterhvert trives i naturen. Senere får man kunnskaper, lærer å forstå sammenhenger i naturen. Etterhvert som forståelse og holdninger bygges opp kan man lettere ta stilling til spørsmål om vern og forvaltning. Dette er en prosess som kan ta mange år. Derfor er det viktig å følge opp i grunnskolen det arbeidet som gjøres i barnehagen.

KURS/STUDIEDAGER MED TEMA "BARN OG NATUR"

Det er viktig å legge til rette for at barn får positive opplevelser ute i naturen. Ved Volda lærarhøgskole legger en vekt på at de voksne også må være glade i å være ute, få positive opplevelser for å kunne legge tilrette for barn. Det er viktig at de voksne kjenner de ressurser natur er i et uteområde/nærmiljø. Naturen er et stimulerende sted for leik og læring, med utfordringer og variasjon. I naturen brukes sansene, kreativiteten og forskertrangen også i et fellesskap med andre. Å prioritere barn er å gi dem mulighetene til å bli glade i naturen for seinere å forstå å ta vare på naturen.

Med tanke på fremtiden er det viktig at det skapes holdninger hos barna som vil gjøre dem til mennesker som vil ta vare på naturen og miljøet. Ved at barna får være mye ute, få positive erfaringer og opplevelser knyttet sammen med kunnskap, kan dette målet nås.

Volda lærarhøgskule tilbyr kurs i tilknytning til **din** barnehage/skole.

- Hjelp til registrering av ressurser i barnehage/skoleområdet, og i nærmiljøet.
- Tilrettelegging av aktiviteter i naturen
- Faglig skolering av personalet
- Metodikk/utstyr

Kurs kan også gis for andre grupper. For eksempel:
- Ansatte i offentlig administrasjon
- Frivillige organisasjoner.

Henvendelse til: Christofer Bang og/eller Jorunn Nyhus Braute, Volda lærarhøgskule 6100 Volda Tlf. 070-77242

BARNS OPPVEKSTMILJØ - REGELVERK OG VEILEDNINGS-MATERIELL

Det finnes både lover, regelverk og veiledningsmateriell som skal sikre barnas oppvekstmiljø, i ei tid der både barn og miljø er prioritert. Gjennom FOU-arbeid/prosjektarbeid er det mulig å gjøre mye i forhold til barns oppvekstmiljø, og i denne sammenheng må også barns muligheter til å få oppleve natur settes i fokus. Det er avhengig av hva de voksne prioriterer for barna.

- "Må barns lek ha voksnes spilleregler?" Rikspolitske retningslinjer, Miljøverndepartementet
- "Barnas leke - og oppholdsareal" Rundskriv Q 0509, Barne- og familiedepartementet
- Lov om barnehager med forskrifter Q 0511 TRE

- Inneklima i barnehager. Teknisk hygenisk forum (THF) 1987
- "Ny giv i nærmiljø og lokalsamfunn" SNU - rapporten, Statens Nærmiljøutvalg

PROSJEKTET "NATURLEIKEPLASSEN"

Med tanke på fremtiden er det viktig at det skapes holdninger hos barna som vil gjøre dem til mennesker som vil ta vare på naturen og miljøet. Ved at barna får være mye ute, få positive erfaringer og opplevelser knyttet sammen med kunnskap, kan dette målet nås. Derfor må barnehager og skoler bevisst ta naturen i bruk i det pedagogiske arbeidet.

Prosjekt "Naturleikeplassen" er et samarbeid mellom Volda lærarhøgskule, Direktoratet for naturforvaltning og barnehager/skoler i Møre og Romsdal, Oslo og Vestfold. Prosjektet vil ta for seg barnehager/skoler i forskjellige strøk av landet og med varierte forutsetninger for å oppleve naturen som et sted for leik og læring. Gjennom motivering, opplysning og skolering må en prøve å få til ei holdningsendring for å sikre barn stimulerende leikeområder i naturen og lett tilgang til naturområder. Prosjektet startet i 1991, og skal gå over tre år. Det støttes økonomisk av Volda lærarhøgskule og Direktoratet for naturforvaltning. Ansvarlige for prosjektet er Jorunn Nyhus Braute og Christofer Bang.

Prosjektet "Naturleikeplassen" bygger på et tidligere samarbeid med førskolelærer Berit Koen ved Hjellbakkane barnehage i Volda, finansiert av Barne- og familiedepartementet.

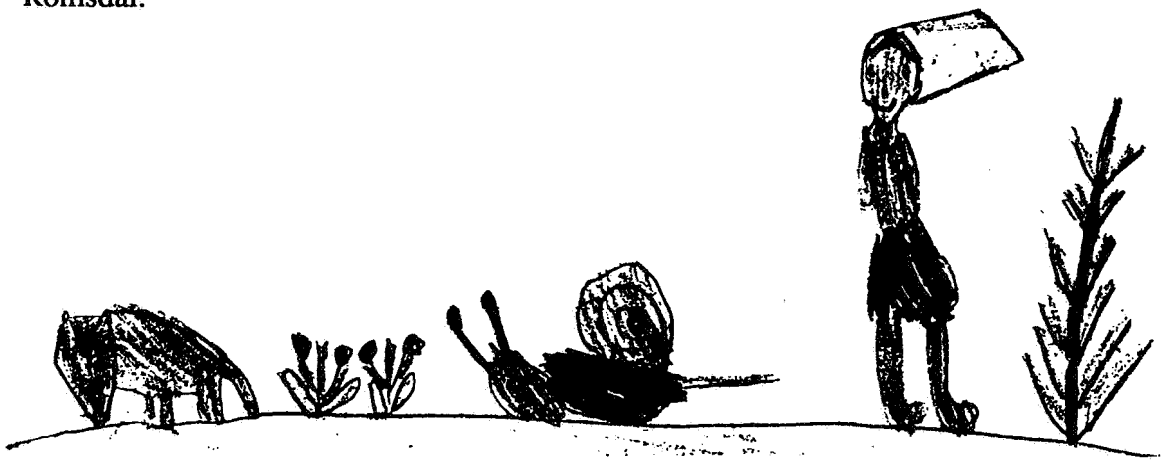
Prosjektmål:

- Utvikle materiell og arbeidsmåter som kan hjelpe barnehager/skoler på forekjellige steder, også byer, til å bruke naturen i det pedagogiske arbeidet.
- Motivere og skolere personalet

Det er foreløpig inngått samarbeid med følgende barnehager og skoler:

Oslo:	• Hegdehaugen barnehage, Briskeby
	• Heibergløkka barnehage, Tøyen
	• Skogly barnehage, Kringsjå
Vestfold:	• Blåbærlyngen barnehage, Skoppum
	• Labakken barnehage, Nøtterøy
	• Trudvanglia barnehage, Tønsberg
Møre og Romsdal:	• Vikebygda skule, Volda

Etterhvert vil det bli inngått samarbeid med flere skoler og barnehager, spesielt i Møre og Romsdal.

"MILJØBEVISSTE BARN"

Marit Gravklev, Fylkesmannen i Telemark - miljøvernavd.

Grenland består av kommunene Skien, Porsgrunn og Bamble. I Grenland bor det ca 100.000 mennesker. Området er et av regjeringens satsingsområder i miljøvernsammenheng. Grenland er gjennom årtier blitt preget av forurensning. Bl.a. er området det største nedslagsfeltet for Norsk Hydros virksomhet. Det er dokumentert at det er omfattende skader i luft og vann.

I mediabildet fokuseres det ofte på skadevirkningene som forurensningene gir. Distriktet er tett befolket og folketallet er stigende. Med bakgrunn i fokuseringen i mediabildet, og kunnskap om barns utvikling, kom ideen om et miljøprosjekt. Det var nødvendig å få til en motvekt mot alt det negative og angstskapende, og det var ikke nødvendig å argumentere mye for å satse på et miljøprosjekt for barn i Grenland.

Seks barnehager ble forespurt om de ville bli med i forsøksprosjektet (to i hver av Grenlandskommunene). Emnene var jord og stein, luft, vann, trær, fugler og forsøpling. Barne-hagene ble valgt ut etter beliggenhet. Eks.: Er emnet trær, bør barnehagen ha tilknytning til en skog.

Vi valgte 6 forskjellige emner fordi vi la vekt på ikke å få noen form for konkurranse mellom barnehagene. I tillegg ville vi forsøke å skaffe barn og voksne større kunnskapsmengde tilsammen, og vi mente det ville være interessant å se om interessen for natur og miljø er den samme uavhengig av emne.

Målene ble formulert slik:

Hovedmål: Barn skal bevisstgjøres slik at de blir istand til å være med å påta seg ansvaret for sin egen framtid.

Delmål: Vi vil forsøke å få barn til å finne muligheter og utfordringer i naturen. Ved å gi barn positive naturopplevelser, forsøker vi å få dem til å bli glad i naturen. Det vi er glad i er vi redd for å miste.

Vi søker å gi barn opplevelser, erfaringer i, og kunnskaper om naturen slik at de kan bli pådrivere i faget miljølære når de begynner i skolen. Gjennom kunnskapen vi gir barna, forsøker vi å få de til å bli handlingsrettede. (Ikke nedtrykte.) Ved å gi barn i Grenland forskjellige kunnskaper, vil barnas samlede kunnskapsmengde bli stor. Personalet i barnehagene skal få kunnskaper, opplevelser og erfaringer som de kan bruke i år framover.

Gjennom et nært foreldresamarbeid ønsker vi også å vekke foreldrenes interesse for natur og miljøvern. Vi håper at vi på denne måten kan bidra til å lære barn solidaritet mellom vår generasjon og senere generasjoner.

Paralellt med at vi planla emnene i de ulike barnehagene ble det arrangert fagkurs i den enkelte barnehage. Det ble lagt vekt på faglig skolering. Barn som spør skal få ordentlige svar. Hvis de voksne ikke kunne svare, var det nødvendig å vite hvor de kunne finne svar (hos fagfolk, evt. i oppslagsverk). Kursrekka var nøye planlagt. Det ble i tillegg til fagkurs lagt spesiell vekt på foto og tekstskaping. Vi hadde også kurs i "Barn som informanter" og markedsføring.

For at barnehagene skulle ha følelsen av å drive sitt eget prosjekt, sto de helt fritt i organiseringen. Antallet barn, voksne, alder på barna, prosjektdager, omfang - dette skulle de ta stilling til selv. At barnehagen har et eieforhold til prosjektet er viktig for entusiasmen og fremdriften av det.

Grovplan av emnene slik vi gjorde:

JORD OG STEIN
istid/avsmelting - hvordan har jord og stein blitt til
steintyper - bergarter og mineraler
hva kan stein brukes til
jordtyper
hva kan jorda brukes til
landbruk
forurensning/sprøytemidler

LUFT
generell atmosfærisk gjennomgang
danning av regn, snø, tåke, skyer o.a.
lufta og kroppen vår
"personlig forurensning"
dyr og planter må ha luft for å leve
fotosyntesen
hva finnes i lufta
hva finnes i Grenlandslufta
bruk av enkle måleapparater - barometer, termometer, hygrometer, værhane m.m.

VANN
saltvann/ferskvann - forskjeller
vanlige fisk og smådyr i saltvann
livet i fjæra
vannets kretsløp
fotosyntesen
forurensning/utslipp i vann

TRÆR
hva skjer med et tre gjennom et år
ulike tresorter
hvor finnes de ulike tresorter - hva har vi i nærmiljøet
treets historiske nytteverdi
hva bruker vi trær til i dag
regnskogen
hvorfor dør skogen

FUGLER
hvilke fugler har vi i nærmiljøet
trekkfugler/standfugler - hvilke drar om høsten og hvorfor
hvordan lever vinterfuglene
hvordan kan vi hjelpe dem til å overleve
trekkfuglene kommer tilbake
ulike reirtyper
hekking
hvorfor synger fuglene

FORSØPLING
hva er søppel
hva slags søppel finner vi i nærmiljøet
resirkulering - hva er det - hva kan resirkuleres

hva slags husholdningssøppel har vi
sortering av søppel
søppel i vann
hvordan kan vi forsøple mindre

Å få tid til grundig planlegging er viktig. Det gir både inspirasjon og motivasjon - og i miljølæra brukes både kropp og sjel!

Det som etterhvert ble vanskelig var at prosjektet var så mediavennlig at vi var i avisene titt og ofte. Både barn og voksne. For å kvalifisere oss bedre til dette tok vi kontakt med et reklamebyrå for å få et kurs i markedsføring. Kurset ble avholdt, og dette samarbeidet satte reklamebyrået pris på også. Vi ble satt på idealistkontoen deres i et år. Sammen utarbeidet vi en plakatrekke på 6 plakater.

Vi startet arbeidet med barna høsten -89. Barna skulle være med i prosjektet et barnehageår. Vi var alle sammen enige om at vi skulle vektlegge opplevelsen. Men paralellt med opplevelsen skulle barnet alltid få kunnskap. Kunnskap beriker opplevelsen, og gir den neste opplevelsen en annen dimensjon. Flere opplevelser gir erfaringer.

KUNNSKAP OPPLEVELSE ERFARING FORSTÅELSE BEVISSTHET

Som tidligere nevnt vektla vi tekstskaping som metode. I en tekstskapingsprosess bearbeider vi inntrykk og opplevelser ved hjelp av språket. Vi samtaler om opplevelsen. I en tekstskapingsprosess setter barna ord på de inntrykk og opplevelser de har hatt. Alle får del i alles tanker, følelser og reaksjoner. Hvert enkelt barns utsagn skrives ned.

Her følger et eksempel på en tekst.

HVA ER LUFT?

LUFT ER GASS, SA EDEN
DEN GASSEN PUSTER VI, SA INGVILD
DØDE MENNESKER TRENGER IKKE LUFT, SA JØRGEN
FORSKJELLIGE DYR TRENGER LUFT, FISKENE OGSÅ. DET ER LUFT I VANNET, SA THALE
PLANTER OG TRÆR OG BLOMSTER PUSTER OGSÅ, SA TONJE
REGNSKOGEN LAGER REIN LUFT, SA STINE
HVIS DE HOGGER NED REGNSKOGEN SÅ BLIR DET ØRKEN, SA JONAS
ET TRE I REGNSKOGEN KAN LAGE NOK LUFT TIL 150 MENNESKER, SA THALE
DET ER BEST VI PASSER PÅ REGNSKOGEN, SA OLE OG EDEN

Etterhvert lærte vi oss å bruke tekstene sammen med foto. Barnets opplevelse ble direkte gjengitt. Vi valgte også å bruke tradisjonelle undervisningsmetoder i barnehagene. Det var nødvendig for å formidle deler av kunnskapen til grupper av barn. Og det fungerte bra. Vi må sørge for at barna får nye ting å undre seg over.

Tur er viktig! Turene var ofte målretta. Vi kunne gå til skogen for å undersøke et eller annet, til dammen for å måle f.eks. temperatur o.s.v. Da dro barna på tur med forventninger. Men - som ellers i barnehagen, kan det jo godt hende at vi ikke kunne konsentrere oss om det vi hadde planlagt. Kanskje vi f.eks. møtte en snegle!

Alle emnene ble avsluttet med en del om hva vi kan gjøre for å forurense mindre - du og jeg. Det er viktig å lære seg å se muligheter.

Et av målene med et slikt prosjekt er å få til direkte handling. Derfor er prosjekt å foretrekke som arbeidsmetode. Barns tanker, meninger og ønsker skal formidles på ulike måter og omsettes i handling. I barnehagen arbeider vi alltid tverrfaglig. Opplevelser bearbeides på ulike måter. Vi brukte bl.a.: samtale, tekstskaping, foto, drama, forming, musikk m.m. Som ellers i barnehagesammenheng - ikke noe hokus pokus!

Barn følger med i tiden. Media har en stor plass i barns hverdag. Førskolebarn har et stort informasjonstilfang fra media - og de er dagsaktuelle. Før de begynner på skolen har de hørt om ozonlag, om drivhuseffekt, om regnskogen og om forørkning.

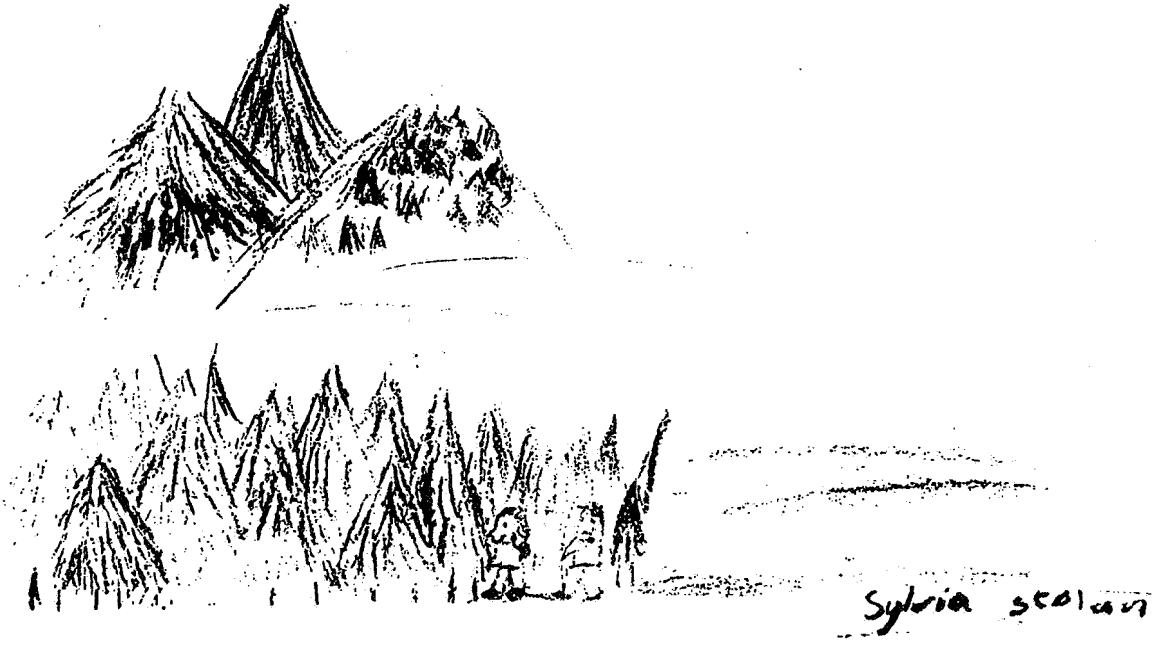
Det er massemedia som former barnas - og vårt virkelighetsbilde. Hvordan gjør massemedia dette? Jo - de fokuserer på de sensjasonelle hendelsene! "Ozonhullet over Antarktis har vokst."

Bhopal, Tsjernobyl, Katovice - bare stedsnavn er skremmende. Massemedia gir oss informasjon i miljøvernsammenheng når det har gått så langt at det nærmer seg - eller har skjedd - en miljøkatstrofe. Da er det lite eller ingenting vi kan gjøre. I tillegg til at det er en krisesituasjon, foregår den langt borte. Oppmerksomheten vår flyttes fra det nære til det fjerne. Hadde det vært fokusert på noe nært der vi er, ville vi hatt muligheter til å gripe inn på en eller annen måte. Slik det er nå blir vi sosialisert til å bli mottakere, og dermed passive.

Det er jo også slik at en negativ hendelse lett får en plass i mediabildet. Når det utvikler seg over kort tid - altså en krise - er den en nyhet. De mest grunnleggende spørsmål som utviklingen av miljøet egner seg derfor ikke i nyhetsbildet. Denne utviklingen skjer for langsomt.

En 6-åring beveger seg gjennomsnittlig 150 m fra hjemmet. Som vi skjønner - media opererer sjelden på barns arena. Vår oppgave i miljølære bør derfor være å være på barns arena. Vi må ta utgangspunkt i barnehagens/skolens nærmiljø før vi velger et miljøprosjekt. Prosjektet bør vokse fram gjennom planlegging i eget nærmiljø. Hva sa de i en av forsøksbarnehagene?

Plutselig ble nærmiljøet vårt forandret fra å være et tett og uframkommelig område hvor vi var redd for bekken, til et område hvor vi var på spennende turer og også et sted hvor vi observerte forandringene i naturen.

HJELLBAKKANE BARNEHAGE I VOLDA OG BARNEHAGEFORENINGA "I VER OG VIND"

Berit Koen, Hjellbakkane Barnehage

Som ein av initiativtakarane til ein ny barnehage planlagt sterkt i perioden 86/87, var eg sterkt oppteken av korleis nettopp leikeplassen skulle bli. Val av tomt var ikkje tilfeldig, og heller ikkje plasseringa av huset på tomta. Heldigvis var eg ein av altfor få førskulelærarar som fekk høve til å påverke prosessen frå første planmøte.

Planar og søknader starta på si vandring hausten -86, og 17. aug. -87 opna den nye Hjellbakkane barnehage. Det er ein privat stiftelse som driv barnehagen, ein avdeling med plass til 21 barn i alderen 3-7 år.

Barnehagen er ein nærmiljøbarnehage som sikrar barna plass heilt fram til skulestart, og der syskjen har prioritet ved evt ledige plassar. Dette sikrar også stabilitet, og gjer barnehagetida trygg og stabil både for barn, foreldra og personalet.

Alt frå planstadiet var mykje av premissane lagt for det pedagogiske innhaldet i barnehagen. Ved å ta vare på den skog og øvrige natur som var på tomta, var det eit ynskje om å «gje naturen tilbake til barna«. Og som styrar for barnehagen såg eg uteområdet som ein utømmeleg ressurs for barna si utvikling. Dette skulle bli staden for leik og læring. Naturen er der, den er i stadig forandring og den byr på stadig ny spenning, utfordring og oppleving.

Hjellbakkane barnehage er, som nemnt, ein nærmiljøbarnehage. Ettersom barnehagen, bustadmiljøet og nærmiljøet er naturleg knytte til jordbruk, skog og vatn, er det naturleg å ta utgangspunkt i dette med tanke på mål, innhald og arbeidsmåtar. I det daglege arbeidet nyttar vi naturen rundt oss til å skape inspirasjon, oppleving og undring. Dette meiner vi på sikt vil skape positive haldningar hjå barna, t.d. i høve til:

- å ta vare på seg sjølve
- å ta vare på kvarandre
- å ta vare på naturen som vi er ein del av, og som er nødvendig for vår vidare eksistens.

I barnehagen sine vedtekter har ein som mål "å fremje fysisk aktivitet ute i naturen året rundt", fordi:

√ stimulering gjennom sansane og fysisk utfalding er av avgjerande betydning for den totale utviklinga til barn.

√ naturopplevingar i førskulealder - fremjar interesse for naturen - skapar positive haldningar til naturen - fremjar forståing for samanhengar i naturen - gjev varige interesser for å ferdast i og ta vare på naturen.

For å nå desse måla er det sjølvsagt naudsynt å opphalde seg ute store deler av dagen. Vår filosofi var at det meste av det ein gjer inne, kan ein godt gjere ute også. Den tida vi har drive, har vist oss at utgangspunktet vårt var rett. Dette kan kanskje vere ein tankevekkar

for alle dei barnehagane som slit med dårlege ventilasjon og løydtilhøve. Kanskje som oss ta meir av barnehageverksemda med ut?

Eg vil tru at det framleis fins mange argument frå personalsida på kvifor så mange barnehagar rundt om i landt vårt er inne det meste av dagen, og veka. Heldigvis trur eg at desse «vaksen-argumenta« samsvarar dårleg med barna sine ynskjer og behov. Av den grunn bør vaksne kunne revurdere sine haldningar til dette å vere ute, året rundt.

Det stiller faktisk eit god del krav til personalet når nye arbeidsmåtar skal innarbeidast. Den som skal vere mykje ute må:

- kle seg etter vertilhøva
- tileigne seg kunnskap om den naturen ein skal arbeide og opphalde seg i
- vere ein interessert "medoppdagar" i lag med barna
- gje barna tid til undring og eksperimentering på deira premissar
- vite at ein er tilstades for barna sin del, og ikkje lar uteperioden vere "tida for vaksenprat", eller den tida då vaksne skal avvikle sine pauser.

Eg meiner det er ein tankevekkar at pedagogar i norske barnehagar så altfor lenge har vore opptekne av at barna skal sitte på stolar ved eit bord inne og sysle med finmotoriske aktivitetar. Det er å starte i feil ende. Barn må fyrst få høve til å utvikle seg grovmotorisk gjennom dei grunnleggande rørslene som gå, springe, hoppe, klatre, balansere osv., før dei skal trenge å sitte med pinsettgrep og andre finrørsler. I dei fleste barnehagar trur eg vi kjenner reglar som «Det er ikkje lov å springe "inne" og "innestemme". Det finst og eigne "hopperom" eller "bråkerom", eller barnehagane leiger gymnastikksalar ein gong pr. veke for at barna skal få utfalde seg med skrik og skrål og store rørsler. Kvifor ikkje gjere dette så enkelt at barna får tilbringe meir av barnehagetida ute? Då kan innereglar forsvarast den tida dei er inne, og barna si totale utvikling får gå sin naturlege gang i eit stimulerande miljø med variert terreng og mykje sansestimulering.

Eg er viss på at mange positive "signal" vil vise seg på sikt, t.d.:

- mindre konflikter totalt sett
- meir ro inne den tida barna er inne
- friskare og sunnare barn

Når det gjeld personalet i Hjellbakkane barnehage, er alle tilsette spesielt interesserte i natur, friluftsliv og miljøvern. Vi er opptekne av at alle dei vaksne skal få utnytte sine ressursar til beste for barna og seg sjølve.

Ettersom barnegruppa har barn i alderen 3-7 år, har vi kvar tysdag og torsdag delt barnegruppa i tre. Vi har ei rein 6-årsgruppe (som også har sin eigen "6-årsklubb"), ei rein 5-årsgruppe og ei gruppe for 3-åringane.

Ved å ha ansvar for kvar si gruppe/kvar sitt opplegg, får vi «bruke oss« på ein positiv måte. Årsplanen har for kvart år sitt hovudemne som vi skal fordjupe oss i. t.d.: 88-89: "Skogen vår" (om skogsdrift før og no) 89/90: "Garden før og no" 90/91: "Fiske og fangst".

Alle gruppene er til eikvar tid opptekne med det same emnet, men det blir opp til kvar einskild av personalet å legge opp "sitt" opplegg. t.d. drama, forming, musikk, lesing, song e.l. ut frå barna sin alder og modning, og ut frå si eiga interesse. Tips og idear låner vi så av kvarandre for å kunne nytte vidare i vår eiga gruppe seinare.

Når hovudemne for nytt barnehageår er bestemt, er det foreldra som hjelper personalet med tips og idear til ting å gjere, stader å vitje osv. På denne måten blir heile barnehagen engasjert i arbeidet, og alle får betre innsikt i og forståing for barnehagens innhald. Svært ofte blir nærmiljøet og lokalsamfunnet sine menneskelege ressursar nytta, noko som vi meiner er viktig både for barnehagen og samfunnet. Det er viktig at vi tek utgangspunkt i den lokale kultur og natur for at barna skal få forankring og identitet.

Alt vi vaksne syner interesse for og er glade i, vil høgst truleg påvirke barna i positiv retning. Og *det vi er glade i, det vernar vi om!*

Videoen «Barneskogen« (Statens Filmsentral) gjev døme på aktivitetar i Hjellbakkane barnehage gjennom eit heilt barnehageår. Den viser kanskje betre enn mange ord kva verdiar naturopplevingar har for førskulebarn.

Elles kan interesserte lese meir om arbeidet og erfaringane i Hjellbakkane barnehage i boka "Naturleikeplassen" (Bang, Braute og Koen, Universitetsforlaget). Boka fortel også om samarbeidspartnarar i Sverige, som også er svært opptekne av at førskulebarn skal få tilfredsstilt sin trong om fellesskap, kunnskap og rørsle ute i naturen.

I Sverige kan "friluftsbarnehagar" bli med i foreninga "I Ur och Skur", og mange barnehagar er allereide medlemer i denne organisasjonen.

Sidan våren -88 har eg hatt mykje og god kontakt med initiativtakarane til "I Ur och Skur", noko som har resultert i den norske barnehageforeninga "I Ver og Vind". Denne vart etablert hausten 1990 her i Volda. Målet er at denne foreninga skal vere med på å påvirke dei vaksne sine haldningar i første omgang. Dersom alle barnehagetilsette forstår at det er viktig «å gje naturen attende til barna, så må vi ta konsekvensen av det! Det er vi som skal gje barna gode og positive opplevingar ute i naturen, og då vil barna lære seg å ta vare på den, altså praktisk miljøvern og miljøutvikling.

Her på Vestlandet har vi følgjande uttrykk: "Det finst ikke dårleg ver, berre dårlege klær!" Vår erfaring er at barn elskar å vere ute i ver og vind, og vil du vite meir om "Barnehage-foreninga I Ver og Vind", så ta kontakt med oss. Vi vonar at ideen om "friluftsbarnehagar" vil spreie seg, då vi er overtydde om at skal vi få verna om og utvikla naturmiljøet vårt, må vi starte med barna.

UTDRAG FRA VEDTEKTENE FOR HJELLBAKKANE BARNEHAGE

Det overordna målet for barnehagen finn vi i *Lov om barnehagar* og forskriftene. Vidare finn vi i vedtektene for Hjellbakkane barnehage, ein eigen målsetting tilpassa denne barnehagen:

Å fremje fysisk aktivitet UTE I NATUREN ÅRET RUNDT; fordi:

- stimulering gjennom sansane og fysisk utfalding er av avgjerande betydning for barna sin totale utvikling,
- naturopplevingar i førskulealderen
- fremjer interesse for naturen
- skaper positive haldningar til naturen
- fremjer forståing for samanhengar i naturen
- gir varige interesser for å ferdast i, og ta vare på naturen.

KLARGJERING AV MÅLA I DET DIREKTE ARBEIDET MED BARNA:

KUNNSKAPSMÅL:
- vi vil utvikle forståing for samspelet i eit økologisk system
- gi barna innsikt i kva som skjer i naturen i dei ulike årstidene, og gi dei kunnskap om sitt eige nærmiljø.

FERDIGHEITSMÅL:
- bli bevisst sin eigen kropp og meistre nye utfordringar
- få trening i å meistre grunnleggande skiføring og rørsle/aktivitetar i elementet snø og vatn,
- lære å halde ut gjennom turar og opplegg i all slags vær året rundt og i alle slags klær.

HALDNINGSMÅL:
- bli glad i naturopplevingar og skape interesse for å verne om naturen vår.
- bli glade i å halde kroppen i aktivitet og å ta vare på den.
- skape "vi-kjensle" og tryggleik i eit nærmiljø.

UTDRAG FRA SKIPINGSDOKUMENTET FOR STIFTELSEN "I VER OG VIND"

Stiftelsen har som føremål å fremje oppstarting og utvikling av barnehagar, fritidsheimar, heildagsskular og andre former for omsorg og opseding av born og ungdom i høve ein verksemdside. Denne verksemdsideen skal føre til at barn og ungdom sin trong om kunnskap, rørsle og felleskap vert ivareteke gjennom bruk av naturen. Stiftelsen arbeider ut fra den same ideologien som den svenske friluftsorganisasjonen Friluftsfrämjandet og stiftelsen "I Ur och Skur".

UTDRAG FRA VEDTEKTER FOR BARNEHAGEFORENINGA "I VER OG VIND"

1. MÅL

Barnehageforeninga "I Ver og Vind" er politisk og religiøs uavhengig, og den skal drivast som ideell forening. Barnehageforeninga "I Ver og Vind" har som mål å **fremje fysisk aktivitet ute i naturen året rundt** fordi:

- stimulering gjennom sansane og fysisk utfalding er avgjerande viktig for den totale utvikling

- naturopplevingar i førskulealder
  - fremjar interesse for naturen
  - skapar positive haldningar til naturen
  - fremjar forståing for samanhengar i naturen
  - gir varige intereser for å ferdast og ta vare på naturen.

Grunnideen i "I Ver og Vind"-pedagogikken er at barn sin trong om kunnskap, rørsle og felleskap skal tilfredsstillast gjennom aktiv bruk av naturen.

Som medlemer av Barnehageforeninga IVV kan opptakast barnehagar, einskilde avdelingar, fritidsheimar, skular, skuleklasser, heildagsskuletiltak m.m., som vil arbeide ut fra dei same målsettingane.

2. FORMÅL

Barnehageforeninga IVV skal arbeide for å spreie IVV-pedagogikken og utvikle den vidare i Noreg ved å:

- ta initiativ til å opprette nye IVV-foreningar
- støtte IVV-foreningar i deira verksemd, og sjå til at IVV-pedagogikken blir basis for desse verksemdene.

- arbeide for utvikling og spreiing av IVV-pedagogikken gjennom kurs, personalkonferansar og informasjonsverksemd.

- samarbeide med myndigheiter og andre friluftsorganisasjonar for å finne fram til nye område som kan gagne den vidare utvikling av IVV-pedagogikken

- arbeide for å utvikle gode friluftsmiljø innan barne- og umgdomsomsorga.

3. SETE

Barnehageforeninga "I Ver og Vind" er registrert og skal ha sete i Volda kommune.

4. MEDLEMSKAP

Medlemskap i Barnehageforeninga IYV kan teiknast av andre interesserte (sjå pkt 1), dersom deira vedtekter står i samsvar med Barnehageforeninga sine, og at IVV-pedagogikken sin filosofi og ånd blir oppretthalden.

Medlemskap blir godkjent av styret i Barnehageforeninga IVV.

Søknad om medlemskap skal skje skrifteleg og innehalde dei opplysningar som Barnehageforeninga IVV krev.

Både Barnehageforeninga IVV og nye medlemer skal skrive under på ei kontrakt for kvart einskild medlemskap.

Medlemskap gjev medlemane rett til a nytte det varemerkebeskytta symbolet for "I Ver og Vind"-foreninga. Merket symboliserer skya som gir regn, torever og snø, og der sola alltid lyser over.

Einskildpersonar som ynskjer å støtte Barnehageforeninga IVV si verksemd, kan få vere medlemer, men får ikkje stemmerett i årsmøtet.

Utmelding skjer skriftleg til styret. Foreningar som ikkje betalar medlemsavgift eller som ikkje driv si verksemd i samsvar med IVV-pedagogikken sin filososfi og and, vil bli eksludert fra Barnehageforeninga IVV.

BARNEHAGEFORENINGA "I VËR OG VIND"

VATNET I LOM. BØVRA - FRÅ BRE TIL BYGD

Unn Tove Onsum Berg, Loar barnehage

Loar barnehage i Lom kommune vil i 1990/91 kjøre eit prosjekt dei har kalla "Vatnet i Lom". Utgangspunkt for dette barnehageprosjektet er kommmunevåpenet for Lom, som er tre skjeltreko i sylv på blå botn. "Skjeltreko""høyrest vel gresk ut for dei fleste, men det er namnet på eit gammalt vatningsreiskap som har vore mykje brukt i dei nedbørsfattige bygdene i Ottadalen. Her var dei tidleg ute med kunstig vatning - vatnet vart leidd gjennom eit sinnrikt system av kanalar og vasstroer frå fjell til bygd, og det var detaljerte avtalar om vassrettane. Skjeltreko er ein slags trespade som vart brukt til å skvette vatnet utover åkrane.

Gjennom vassprosjektet får ungane kjennskap til grunnlaget for å velja nettopp skjeltreko som motiv i kommunevåpenet, og dei får eit innblikk i kva vatnet betyr for oss og for alle andre levande skapningar. Vidare får dei med seg naturopplevingar der vatnet står i sentrum.

Ungane vil følgje elva Bøvra frå den startar oppe ved Bøverbreen (ein brearm til Smørstabbreen) og heilt til den renn ut i Otta ved Lom sentrum. På denne ferda vil dei ta opp spørsmål om breen, om geologien og plante- og dyrelivet i langs vassdraget og om bruken av vatnet. Dei vil og ta for seg generelle spørsmål om vatn.

Teikning/måling med utgangspunkt i opplevingar med vatn er ein naturleg del av opplegget, og det blir og litt om musikk med tilknyting til temaet.

Mål med prosjektet er å gje ungane kunnskap, naturglede og positive haldningar til naturen. I prosjektet blir det lagt stor vekt på naturopplevingar og aktivitetar. Prosjektet starta med ein bretur i august, men det er og lagt opp til mange andre aktivitetar i løpet av barnehageåret 1990/91:

- √ fisketur med overnatting på Høydalssetra for dei største ungane - fisketur i nærmiljøet for dei mindre ungane
- √ tur til kalksteingrotter og sandtak for å sjå korleis elva arbeider
- √ besøk på Fossheim steinsenter
- √ sjå på vassverket og reinseanlegget
- √ lære om vatning med skjeltreko, sjå på vassvegar, byggje vasstro.

Elles blir det ulike aktivitetar/forsøk med vatn gjennom året, t.d.

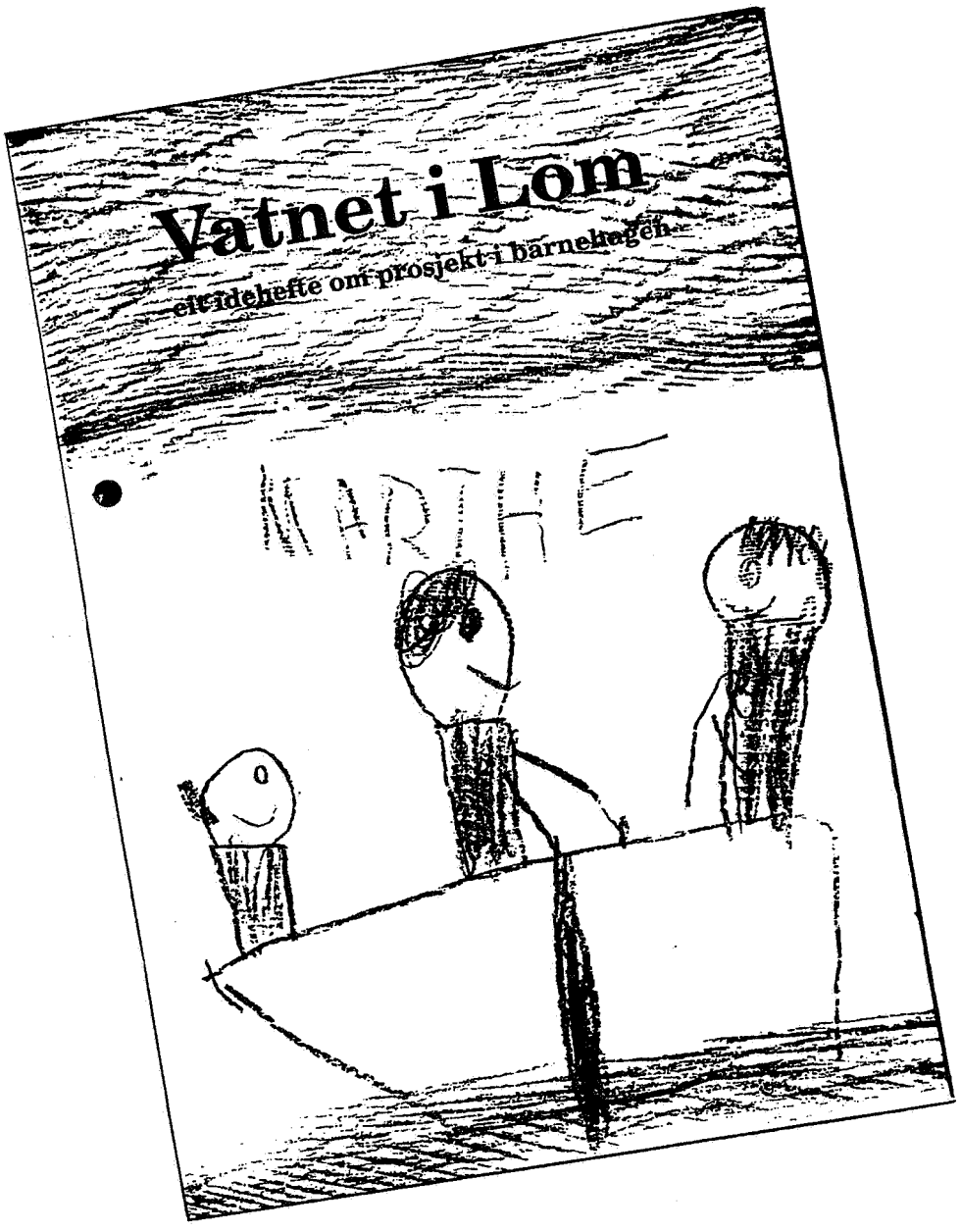
- √ sjå endringar med elva gjennom året (bresmelting, tilfrysing, vårflaum)
- √ ha akvarium med fisk og småkryp som lever i ferskvatn
- √ ta prøver av reint og ureint vatn
- √ dyrke bakteriar og studere bakteriekoloniane i lupe
- √ studere generelle eigenskapar ved vatn (overflatespenning, fordamping, frysing, oppløysing, m.m.)

For mange vil det kanskje verke litt strabasiøst å dra på til dømes bretur med barnehagen, men det viser seg at vi ofte har lett for å undervurdere ungane. Det er sjølvsagt nødvendig med oppslutning frå heimane for å få til slike ting, men vi trur at foreldra som var med

på turen hadde det like moro som ungane. Og alle spådommar om at ungane ikkje ikkje kom til å orke ein såpass lang tur vart gjort grunndig til skamme. Til og med dei misnste barnehageungane på to år gjekk store delar av vegen!

Alle dei tilsette i barnehagen har vore aktivt med på utarbeidinga av prosjektet og ideheftet. Der dei har hatt behov for fagleg rettleiing har dei teke kontakt med folk utanfrå som har kunnskapar innan ulike tema. Frå kommunen har miljøvernrådgjevaren og den nytilsette naturrettleiaren vore viktige kontaktpersonar, men ein har og god støtte frå ressurspersonar i lokalmiljøet som har kunnskapar om t.d. geologi, vassvegar og bruk av skjeltreko, førebuing til bretur og føring på breen, m.m.

Barnehagepersonalet har elles lagt stor vekt på at dei skal kose seg med arbeidet i tilknyting til vassprosjektet. Utarbeiding av eit slik opplegg for barnehageåret vil sjølvsagt krevja ein særleg innsats frå dei, men dei ser dette som ei verdfull "investering" til meir gjevande arbeidsdagar både for dei sjølve og ungane i barnehagen.

SPORTSFISKEPROSJEKT GIR MILJØVERN-UNDERVISNINGEN ET NYTT INNHOLD!

Espen Farstad, Norges Jeger- og fiskerforbund

Med Sportsfiskeprosjektet har Norges Jeger- og Fiskerforbund (NJFF) gjort sin første organi-serte satsing mot barn. Responsen har vært formidabel, over 40.000 9- til 11-åringer har fått en enkel opplæring i sportsfiske. I 1992 ønsker NJFF å utvide prosjektet til også å omfatte førskolealder.

MÅL MED PROSJEKTET

Det er satt opp tre hovedmål for Sportsfiskeprosjektet:

- Å gi en opplæring i sportsfiske, for derved å åpne noen dører inn til det tradisjonelle friluftslivet.
- Å styrke miljøinteressen hos de unge.
- Å styrke antallet jenter/kvinner i NJFF.

Gjennom sportsfiskeprosjektet vil vi bringe barna ut i naturen, tilby dem en spennende aktivitet, vise sammenhenger i naturen, lære barna at alt vi foretar oss vil få konsekvenser, og til slutt at vi alle kan bidra med noe for å bedre miljøet.

ALT ER GRATIS!

Vinteren 1990 ble alle landets barneskoler tilbudt å delta i Sportsfiskeprosjektet. Gratis materiale ble sendt skolene etterhvert som de fattet interesse. Materialet besto av:

- Sportsfiskeheftet. Et enkelt og fargerikt opplæringshefte i sportsfiske, et eks. til hver elev.
- En lærerveiledning som utdypet emnene som ble tatt opp i Sportsfiskeheftet, ga tips om aktiviteter, presenterte oppgaver for elevene og inneholdt en del nyttige plansjer.
- "Turfisker'n", et aktivitetskort hvor barna blir honorert med et merke etter 10 fullførte fisketurer. (Det spiller selvfølgelig ingen rolle hvorvidt de har fått fisk eller ikke!)

I tillegg kunne NJFF tilby en kontaktperson i lokalforeningen som ville følge opp med en invitasjon til å delta på en fisketur, et klekkeribesøk eller lignende.

I 1991 UTDANNER VI MILJØOVERVÅKERE

I år vil vi videreutvikle Sportsfiskeprosjektet til også å omfatte en praktisk miljø-verndel: BEKKIS. Formålet med det nystartede "BEKKIS-prosjektet" er å foku-sere på bekkene som en ressurs for naturopplevelser i nær-miljøet. Spesielt er dette aktuelt for barn, bekkene har tradisjo-nelt vært barnas fiskeplass. Gjennom prosjektet vil vi kart-legge "helsetilstanden"

til norske bekker. Meningen er at barn i 3. og 4. klasse skal samle inn data som videresendes til NJFF, for så å samles i en landsdekkende database. Det er utarbeidet materiell for barna. For læreren følger det med en lærerveiledning, slik at ingen er unnskyldt fra å delta på grunn av manglende kunnskap.

"FRISKE VANN - FRISK FISK"

Alle landets 3. og 4. klassinger får tilbud om et hefte kalt "Friske vann - Frisk fisk". Skolene bestiller ønsket materiale gratis fra NJFF. Heftet tar for seg de store sammenhenger slik som vannets kretsløp, fotosyntesen osv., på en slik måte at barna forstår. Det er et gjennomillustrert hefte med konsentrert tekst. Heftet er utviklet som et ledd i et nordisk samarbeide mellom en svensk, dansk og norsk sportsfiskeorganisasjon.

AKTIVITETSHEFTE

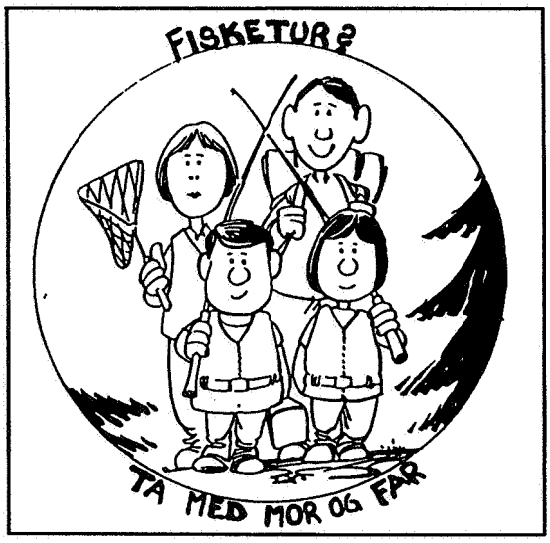
Inne i "Friske vann-heftet" ligger det et aktivitetshefte. Her inviteres elevene til å delta i BEKKIS-prosjektet. Det skisseres to turer til en bekk i nærmiljøet. Elevene skal opprette målestasjoner hvor de tar en del oppgitte prøver. Det er lagt vekt på å ikke gjøre seg avhengige av dyre måleinstrumenter. Som eksempel kan nevnes kartleggingen av vannets surhetsgrad. Istedenfor å måle pH-verdien med avansert måleapparatur, så ser vi heller etter naturens egne indikatorer. Gjennom en kartlegging av hvilke vanninsekter som lever i bekken vil elevene raskt danne seg et bilde av hvordan vannkvaliteten er. Kanskje ikke helt vitenskapelig korrekt, men ikke desto mindre svært relevant for en som bruker bekken til friluftsformål, f eks en sportsfisker.

LÆRERENS ROLLE

Læreren skal fungere som en koordinator av det innsamlede materiell. Elevene fyller ut et skjema med de data som de samler inn etterhvert. Læreren konsentrerer dette på et eget skjema, som så sendes NJFF for registrering. Bak i aktivitetsheftet er det en lærerveiledning som tar for seg temaene i den rekkefølge elevene skal utføre dem. Læreren bør nok legge litt tid i å forberede elevene på hva de skal gjøre, det vil øke gleden ved selve "jobben".

BELØNNING

Elevene skal ha følelsen av å ha utført en jobb, en samfunnsmessig dugnadsinnsats som følgelig bør belønnes. Ikke med kroner og øre, det har vi ikke råd til, men med et merke som forteller andre at eleven har deltatt i "BEKKIS". Følelsen av at de har bidratt til et landsomfattende overvåkningsnett ovenfor bekkene våre er kanskje vanskeligere å fatte for den enkelte elev, men ikke desto mindre er dette av stor betydning.

"BEKKIS" GIR DERE MULIGHETEN TIL Å KOBLE TEORETISK LÆRDOM MED PRAKTISK LÆRING

Som lærere bør dere kjenne deres besøkelsestid når "BEKKIS-prosjektet" tilbys skolene. Hiv dere på, bestill materiell. Alt er gratis!! Det tilbys en total opplæringspakke innen temaet vann - forurensing - miljøvern. Hjelp oss å fokusere på barnas egen fiskeplass; bekkene. I alt for mange år har bekker blitt rørlagt, kanalisert eller drenert bort. Gjennom "BEKKIS-prosjektet" vil vi utdanne barna til selv aktivt å ta ansvaret for en liten del av sitt nærmiljø. Barna utdannes til å bli våre lokale miljøovervåkere, og det kan trengs!

I 1992 SATSER VI MOT FØRSKOLEALDEREN

Foreløpig er det bare løse planer, men i 1992 vil vi konsentrere oss om å få presentert materiale fra Sportsfiskeprosjektet for førskolealderen. vi er åpne for innspill fra barnehager, førskoler e.l. som har noe erfaring med dette.

Har dere innspill eller spørsmål vedrørende prosjektet? Ring NJFF ved Espen Farstad på tlf. 02 - 78 38 60, eller til oss. Adressen er NJFF, Postboks 94, 1364 Hvalstad.

TA VARE PÅ OPPLEVELSEN!

Om verdier generelt og om miljølære i barnehage og skole spesielt.

Ellen Holst Buaas, Dr. Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning

Vi kan betrakte miljøet som et produkt av tre faktorer: mennesker, omgivelser og sosial organisering. Skades en faktor får det følger for de andre og for miljøet som helhet. Samspillet kommer i ubalanse slik vi i dag ser det på så mange områder. Et kjent eksempel er utrydding av regnskog og følgene det får for klimaet på jorda.

Vår vestlige kultur er preget av en utvikling som har hatt produktivt arbeid og økt profitt som mål. Det som har tjent dette målet har vært lønnsomt, har hatt status og har, paradoksalt nok, dannet grunnlaget for vårt såkalte velferdssamfunn. I dag vakler velferdssamfunnet. I boka "I tidens løb" av Kai Aalbæk-Nielsen peker forfatteren på en sammenligning mellom 19 rike og fattige land, som viste at hyppigheten av psykosomatiske sykdommer økte proposjonalt med bruttonasjonalprodukt pr. innbygger. Med hjerte- og karsykdommer var det på samme måte. Det ser altså ut til at det økosystemet det øves vold mot, slår tilbake og rammer mennesker i hjertet og hodet. Vi har ikke tatt nok hensyn til **helheten** og til at velferd er mer enn materielle goder og såkalt høy levestandard. Det innebærer også tilfredsstillelse av menneske-lige og sosiale behov som f eks meningsfullhet og kjærlighet. Her ligger også forskjellen mellom levestandard og **livskvalitet**. Miljøskader er altså såvel fysiske som psykiske. Miljøvern handler derfor f eks ikke bare om å bekjempe utslipp av giftige gasser og å bevare regnskog, slik vi tradisjonelt har oppfattet det, men også om å finne løsninger på arbeidsløshets-problemer, tiltak som kan motvirke kontaktløshet blant de eldre eller arbeid for å sikre barn gode oppvekstvilkår. Alle sider ved menneskets livssituasjon må sees på som viktige, og vi må ha alle aldersgrupper i tankene, ikke minst dem som utgjør den oppvoksende slekt.

FN's generalsekretær Javier Pérez de Cuellar og Worldwatch Institute er enige om en ting: Vi har allerede tilstrekkelig med kunnskaper til å vite at det må handles overfor miljø-problemene nå. Likevel opptrer politikerne i de fleste land, også i vårt eget" Groland", fortsatt nølende, noen ville også si lammet, trass i at mange etterhvert har fattet sakens eksistensielle natur. Skrittene i alternativ retning blir for små. Hvorfor?

VERDIER OG BARRIERER

Miljøspørsmålene kan ikke vente - hvorfor handler vi ikke? Handlingslammelsen gjelder jo ikke bare politikere, men også næringslivstopper, media, skolen og mannen i gata. Er det fordi tiltakene som trengs virker så drastiske at mange rygger tilbake av frykt for reaksjonene? I opinionen? I nærmiljøet? På arbeidsplassen - eller i familien? Kanskje - men mer sann-synlig er det at årsaken ligger dypere og kan vise seg farligere fordi den henger sammen med **verdier** som vårt samfunn har vært bygd på i hundrevis av år, og som det krever store offer og omprioriteringer å endre. Dessuten krever det fantasi og kreativitet, egenskaper som ikke akkurat blir prioritert i dagens samfunn!

Det er viktig å vite hvordan søppel sorteres, at det er usunt å røyke og at bilen er miljøfiende nr.1, men å sette søkelyset på de **verdiene** som skaper basis for vår sivilisasjon kan gjøre oss bedre istand til å foreta endringer som kan bli gjennomgripende nok og ikke bare krusninger på overflaten. Det er lett å gå i den fella at vi fjerner symptomer og ikke årsaker. I disse EF-tider blir slike vurderinger enda mer maktpåliggende å foreta. Slik jeg

ser det er det all grunn til å sette spørsmålstegn ved det verdigrunnlaget som ideen om de fire friheter er tuftet på. Blir ikke det bare en forstørring av de skjevhetene vi allerede ser?

Målet for et samfunn som skal være mer i pakt med naturen må være å endre utviklingsretningen. Nøkkelen til en slik utvikling heter likevekt, i menneskets sinn, i forholdet menneske til menneske og i forholdet mellom menneske og omgivelsene. Helhetstenking må være grunnlaget.

For å oppnå en slik likevekt må vi forsere mange hindre og barrierer. Vi må bl a samarbeide på tvers av fagområder. Innenfor pedagogiske miljøer opplever vi stadig vekk vansker med å samarbeide med folk som er preget av en annen tradisjon enn vår egen, selv om vi skulle ha felles mål og interesser. Å samarbeide med fagfolk innenfor områder som har helt andre mål for sin virksomhet, f eks økonomiske, kan oppleves frustrerende. Her kommer også terminologiske forskjeller inn. Samarbeid over landegrenser og mellom ulike kulturer blir selvfølgelig en enda mer krevende og tidkrevende prosess. "De viktigste begrensningene som eksisterer for utviklingen i dag er hverken av økonomisk eller teknisk art, men av sosial og psykologisk natur", hevder den engelske økonomen James Robertson i boka "The sane alternative. Signposts to a selffulfilling future". Derfor, hevder han, er det på disse områdene at vi må søke etter løsninger. Det er her den virkelige vekstfaktoren ligger, basert på et planetarisk fellesskap med spillerom for mangeartet, broket livsutfoldelse." Det er altså ingen naturvernfanatiker som hevder dette, men en økonom, og det er et optimistisk tegn fordi det som oftest er økonomene som har vanskelig for å anlegge et økologisk perspektiv. De har en tendens til å glemme at økonomisk vekst tross alt avhenger av at de sykliske prosessene i naturen blir tatt i vare.

Betydningen av at økonomene spiller på lag med økologene understrekes av Trond Wormstrand, informasjonssekretær i Framtiden i våre hender, i en artikkel i Adresseavisen 3.06.91. Her sier han bl a:"...en avgjørende betingelse for en vending bort fra en miljøkrise som løper løpsk, er en forening av den politisk/økonomiske og den økologiske virkelighet. En slik forening er det vanskelig å få øye på hos verdens beslutningstakere. Strevet etter konkurranseevne og økonomisk vekst forstyrres ikke merkbart av helsetilstanden til klodens biologiske systemer. Det haster med at økonomen og økologen finner hverandre." Vi ser altså at en stadig større spesialisering innenfor forskjellige fagområder fører til at helheten tapes av syne. Det oppstår barrierer og sektortenkning og får mange uheldige virkninger. En konsekvens av dette faktum må bli at man tidligst mulig arbeider for å vise at alt henger sammen og at man ikke kan drive rovdrift på et område uten at det skaper negative konsekvenser for andre områder. Verdier som solidaritet og samarbeid må styrkes og evne til kommunikasjon utvikles. Men hvordan?

UTFORDRINGENE I BARNEHAGE OG SKOLE

Å skape bedre balanse og dermed også bedre livskvalitet krever altså innsats på alle plan, såvel nasjonalt som internasjonalt, såvel av økonomer som av økologer, såvel innenfor biologi som sosiologi og psykologi. Barnehage og skole, i samarbeid med hjem og nærmiljø, blir viktige innsatsområder.

I følge St.meld. nr. 46 "Miljø og utvikling", står skoleverket i Norge sentralt i en langsiktig nasjonal strategi for å skape en bevisst opinion med gode kunnskaper innen miljø og utviklingsspørsmål. Regjeringens mål er å gi elever kunnskaper,holdninger og ferdigheter som kan bidra til å utvikle aktivt engasjement og miljøansvar. Fra sentrale og politiske myndigheter er miljølære utpekt som prioritert område for skolens virksomhet.

Vi vet at mange barnehager og skoler allerede tar miljøspørsmålene på alvor, og miljølære har etterhvert blitt et kjent begrep innenfor pedagogisk teori og praksis. Det skrives lærebøker og produseres et variert tilbud av opplegg. Det skapes holdninger og det handles. Ofte arbeides det tematisk over kortere og lengre tid med tverrfaglige og utadrettede prosjekter. Flere prosjekter har fått internasjonal anerkjennelse.

Å sette miljøspørsmål på planen rent innholdsmessig er relativt enkelt. Men **hvordan** arbeider vi med disse spørsmålene? Finnes det **metoder** som er mer miljøvennlig enn andre og som bl a gir tid og rom nok for en "mangeartet og broket livsutfoldelse"? Som gir tid og rom til å utvikle fantasi og kreativitet? Som ivaretar utviklingen av hele barnet? Er klasseroms-undervisning nok?

Her ser jeg en fare for at vi kan miste livet på veien! Vi kan i vår iver etter å løse miljøproblemene fokusere på en type kunnskapsformidling som fratar barna muligheten til sjøl å uttrykke seg gjennom spontan lek og skapende virksomhet, eller å gjøre egne oppdagelser og ha egne opplevelser. Den type kunnskapsformidling som jeg her sikter til henvender seg først og fremst til den intellektuelle, rasjonelle, logiske siden av den menneskelige hjernen. Ut fra et helhetssyn på mennesket og miljø er ikke dette nok. Det er tvert imot noe av årsaken til at vi har kommet så skeivt ut!

Nyere hjerneforskning viser at det ut fra et helhetssyn er viktig å gjenskape en syntese mellom tanker og følelser. Roger Sperry, som fikk Nobelprisen i 1981, har sagt: "Utdannelsessystemet vårt og det moderne samfunnet generelt diskriminerer en hel halvdel av hjernen vår, den ikke-verbale, ikke-matematiske, såkalte underordnede hjernehalvdelen. I vårt nåværende skolesystem får den jevnt over bare et minimum av formell trening, som stort sett ikke betyr noe sammenlignet med alt vi gjør for å trene opp den venstre, såkalte overordnede hjernehalvdelen."

Den tidligere sjefen for barneomsorgen i Reggio Emilia i Nord-Italia, Loris Malaguzzi, sier det slik i et dikt som etterhvert er blitt kjent også innenfor nordisk pedagogikk:

"....
Skolen og kulturen
skiller hodet fra kroppen
De tvinger en til å tenke uten kropp
og handle uten hode...."

Er det rart vi får problemer med å "holde oss på beina"? Er det tilfeldig at det er menn med dress og slips som styrer verden? Jeg kan ikke tenke meg et antrekk som til de grader skiller hodet fra kroppen!

LÆR AV BARNEHAGEN!

Evnen til å se og sanse er avgjørende for å forstå og handle. Evnen til å finne nye løsninger på kjente problemstillinger er like avgjørende for individets som kollektivets utvikling. Løsninger av dagens miljøproblemer avhenger derfor bl a av i hvilken grad vi gir plass for **den direkte sanseopplevelsen** innenfor pedagogikken, det være seg i forhold til mennesker, natur eller kultur. Det er viktig, ja faktisk helt livsviktig å knytte liv til liv på en slik måte. Her har skolen mye å lære av barnehagen som har som mål å utvikle hele barnet og derfor vektlegger den direkte opplevelsen i større grad enn det skolen tradisjonelt gjør. Sansene stimuleres. Barnet lærer med hele kroppen, og knyttes dermed også sterkere til omgivelsene. Utvikling av **følelsesintelligensen** vektlegges på lik linje med kognitiv

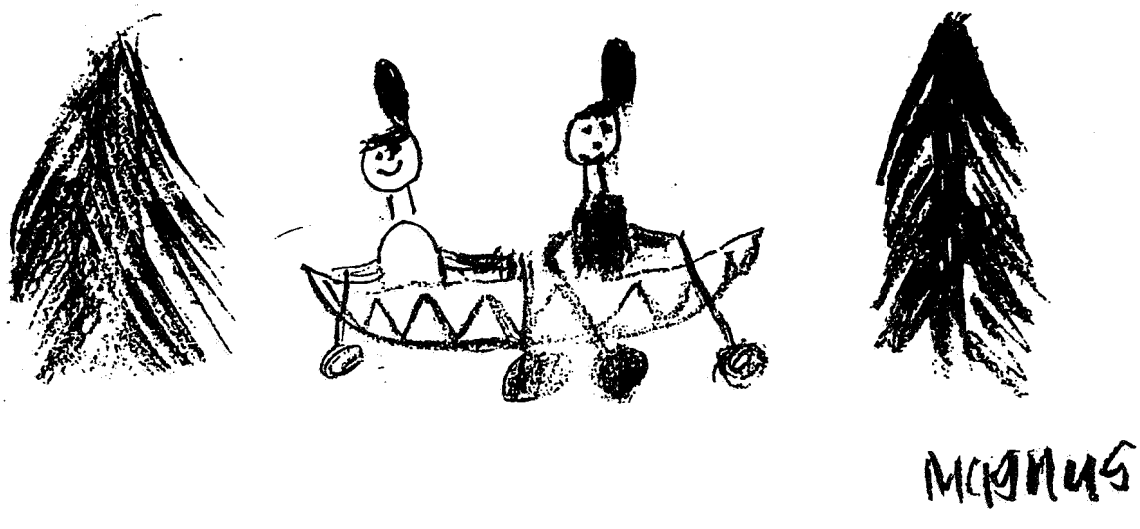
intelligens, bl a ved å gi tid og rom for bearbeiding av inntrykk og opplevelser gjennom **skapende virksomhet**. Estetiske verdier har høy kurs i barnehagen. Jon-Roar Bjørkvold sier i boka "Det musiske menneske": "Det trengs en ny type læringsøkologisk tenkning". Og foreslår videre: "Trekk på det beste av erfaringene i dagens barnehage og den gamle fådelte skolen og prøv noe nytt!"

Det ble i år publisert en norsk intervjuundersøkelse om barns og ungdoms syn på natur, miljøproblemer og framtida. Den viser bl a "at barn og ungdom både har kunnskap om og er opptatt av miljøproblemene, og at de har synspunkter på hva årsakene er og mulige tiltak, f eks knyttet til frambringelse av mer kunnskap og/eller endret livsstil. Svært mange kritiserte skolen for å være altfor lite opptatt av disse problemene. Kanskje er et problem at TV med vekt på overskrifter, globale problemstillinger osv. spiller en så viktig rolle som informasjonsbærer for barn og ungdom. Nyhetspreget og de lokale problemstillingene kan skjerme for den handlingsrelaterte kunnskapen." Undersøkelsen viste også at elevene opplevde naturen som nær og umiddelbar, men hadde samtidig et naturbegrep som i liten grad gjenspeilte personlige erfaringer.

Slik jeg ser det underbygger denne undersøkelsen det jeg har nevnt ovenfor og tydeliggjør hva som blir vår oppgave som pedagoger i en skole som setter miljøspørsmål på dagsorden: Vi må revurdere verdigrunnlaget vårt og vektlegge innhold og metoder i tråd med en ny helhetstenkning. Innenfor denne helhetstenkningen må den direkte sanseopplevelsen og de personlige erfaringene stå sentralt.

LIVSKUNSTNERE MED SUNT BONDEVETT

Lev og la leve er det enkle budskapet i Evert Taubes vise om Änglamarken. Kanskje er det slik at det er i det enkle vi også finner det mest grunnleggende? Evert Taube var kunstner- og livskunstner. Kanskje kan miljølære sammenlignes med livskunst og vi pedagoger i større grad gå inn for å utvikle oss i retning av livskunstnere? "Sunt bondevett" er et gammelt godt uttrykk. Hvordan oppsto egentlig det? Kanskje bonden fordi han var så nær livet i alt han foretok seg utviklet en egen form for intelligens som i større grad ble preget av både følelser og fornuft? Nå er det vel tvilsomt om dagens norske bonde er like preget av det sunne bondevettet som tidligere. Likevel synes jeg det er grunn til å oppvurdere uttrykket og inkludere det i vår pedagogiske praksis.

GRUPPEOPPGAVER

OG

DISKUSJON

GRUPPEOPPGAVER

1) **Hvorfor og hvordan få prioritert emnet barn/natur?**
   - i offentlig satsing
   - i organisasjonene
   - i barnehage og skolefritidsordning

2) **Hvilke barrierer eksisterer for økt uteaktivitet i barnehage/skolefritidsordning**
   - fysiske/ organisatoriske/ kompetansemessige/ motivasjonsmessige m.m.

3) **Miljøbarnehager - hvordan?**
   - behov for nettverk for idéer og informasjon
   - kompetanseoppbygging og samarbeidspartnere

4) **Hvordan få økt uteaktivitet i skolefritidsordning**
   - organisasjonenes rolle
   - krav til utearealer/ fysisk tilrettelegging/ turkorridorer m.m.

FELLESOPPGAVE

Hvordan skape handling?
- behov for samarbeid/nettverksarbeid det offentlige/ organisasjoner/ barnehager/skoler
- behov for kompetanseoppbygging innen det offentlige/ organisasjoner/ barnehager/ skoler

Idémyldring om seminar/kurs til høsten

GRUPPESAMMENSETNING

1) Anne Britt Leifseth (ref.)
   Tore Skedsmo
   Christofer Bang
   Knut Fossum
   Taina Jaatinen

2) Berit Koen (ref.)
   Wenche M. Nygård
   Grethe Gansmo
   Arne B. Vaag
   Mari Lise Sjong

3) Marit Gravklev (ref.)
   Anne Kristin Larsen
   Lars Eivind Bjørnstad
   Ylva Johansson
   Unn Tove Onsum Berg

4) Ellen Holst Buaas (ref.)
   Steinar Wahlberg
   Ole John Sætre
   Helga Selnes
   Hanne Wilhjelm

GRUPPE 1

HVORFOR OG HVORDAN FÅ PRIORITERT EMNET "BARN I NATUR"?

Stikkord etter diskusjon i gruppen:

Hvorfor?

- Vi må øke miljøbevisstheten / informasjonen for hele befolkningen. Dette kan gjøres gjennom barna som har en oppdragende virkning på de voksne.
- Vi må skape gode holdninger til alt levende liv i naturen.
- En grunn god nok til å prioritere emnet barn / natur er at det er GØY!!!
- Videre er naturen med på å stimulere fantasien, og dette er spesielt viktig i en tid med mye mediabruk i barns hverdag.

Hvordan?

- Vi må gjennom kommunale arealplaner sikre grønne nærmiljøer - sikre "100-meter skogene" (jfr. Ole Brumm).
- Vi må senke utnyttingsgraden i utbyggingsområder.
- La slike restarealer være naturpreget, dvs. ikke for mye tilrettelegging.
- Dette betinger en politisk bevisstgjøring i alle beslutningsnivåer.
- Opphold og fysisk aktivitet i naturprega omgivelser med oppfølging av undervisning innen naturfag o.l. må bli en selvfølge i alle barnehager og skoler!!!
- Dette må gjøres gjennom en omlegging av de tradisjoner og rutiner man har i dag, samt gjennom styrking av lærer-/førskolelærerutdanningen innen disse feltene.
- Ved planlegging av skoler og barnehager i framtida må man vurdere beliggenhet i langt større grad.
- Organisasjonene må bevisstgjøres mer. Vi må få friluftslivet ned fra "Galdhøpiggen"og få inn et bredere spekter innen friluftslivet.
- Det er viktig å gripe tak i ildsjeler og la de tusen blomster blomstre.

GRUPPE 2

HVILKE BARRIERER EKSISTERER FOR ØKT AKTIVITET I BARNEHAGE/SKOLEFRITIDSORDNING?

Fysiske barrierer:

- Det kan være dårlege, dvs lite stimulerande uteområder i barnehagen/skulen sitt utearelale.
- Avstanden til egna utfartsområder kan vere lang. Ofte barnehagane som kan vere den einaste "grøne lunga" i byane, sjølv om desse også kan vere fattige på utfordringar og opplevingar.
- Dersom barnehagen/skulen ikkje har utfordringar, kan altså moglegheitene i nærmiljøet vere begrensa også, - dvs barnehagen/skulen må ganske langt vekk for å drive uteaktivitetar. Dei treng då faste plassar ("base") å dra til i barnehage-/skuletid. Denne "basen" må ligge så nær barnehage-/skule- og bumiljø at også barnefamiliane kan kome seg dit på fritid.

Organisatoriske barrierer:

- Avhengig av korleis barnehagepersonale, lærarar osb nytter si planleggingstid, f eks nytte noko av tida til å rekognosere/ bli kjende i områder som **kan** nyttast (søke godkjenninger osb).
- Korleis nytter personalet arbeidstida si? Eks "pausetider" for å få sin røyk, møtetider i arbeidstida, vakttider, som er vanleg i barnehagane, "overtidskompensasjon" dersom ein må ta del lenger enn vanleg arbeidstid. For skulen vil "skuletradisjonen" med timer/friminutt og fag kanskje vere den største barrieren.
- Ved lengre turer vil det meste vere avhengig av god planlegging og organisering, og dei vaksne må gjere prioriteringar. Tek dei då "minste motstands veg" og dropper heile turen?

Kompetansemessige barrierer:

All utdanninga er lagt opp **inne i** skolestua (eks førskule/lærarutdanningsinstitusjonane) og alt fagpersonell er difor vane med dette. Dei vaksne føler seg trygge på denne situasjonen, og går dermed ut i yrket og gjer det same. mange føler vel og at dei manglar kunnskap om kva og korleis naturen kan nyttast.

Motivasjonsmessige barrierer:

Dette går nok fyrst og fremst på interesse, og blir soleis veldig personavhengig.

Folk som i utgangspunktet ikkje er friluftsinteresserte vil heller føle at "ting blir tredd nedover hodet" på dei, dersom dei må legge om rutiner, timeplanar osb. Dette går også på det å vere trygg i ein arbeidssituasjon. Det å gjere ting på nye og utradisjonelle måtar, vil gjere folk utrygge og soleis også umotiverte. Foreldra kan også vere ein medvirkande årsak til at motivasjonen kan mangle. Dei kan f eks vere redde for at barna lærer haldningar som ikkje samsvarer med det dei sjølve står for. Er foreldra likegyldige, eller dei manglar forståing for kvifor barnehagen/ skulen/skulefritidsordninga velger mye uteliv, vil dette gje seg utslag i f eks lite funksjonelle klede på barna.

Som ein konklusjon kan vi seie: Dei tilsette både i barnehage, skule eller skulefritids-ordningar må få rikeleg med gode opplevingar og erfaringar med å bruke naturen på ein positiv måte (anten frå barndomen eller gjennom utdanninga). På denne måten kan interessene bli vekt og dermed også motivasjonen.

Private, kommunale eller statlege forvaltarar av institusjonane som oppfostrar barna, må få vite kva som er viktig for barn. Kva gjer vi i barnehagen, skulen, skulefritids-ordningane - og kvifor? (Utadretta opplysningsverksemd om positive faktorer i barns oppvekstvilkår.)

Den einskilde kommune må legge opp til felles studiedagar, for å samordne ei felles målretta verksemd (- men med rom for individuelle interesseområder).

Kanskje og gjensidige informasjonsdagar/temakvelder der lærarar og førskulelærarar kan fortelle kvarandre kva dei vektlegg i sitt arbeid/korleis dei arbeider med barna. Gjerne også felles kurs for lærar- og barnehagepersonell, for å lette overgangen frå barnehage til skule.

Det er naudsynt med ei haldningsendring (eller ei "oppvakning") blant dei vaksne, gjennom skolering og informasjon.

Kompetansen om kva, kvifor og korleis auka uteaktivitetar er bra for barn, må inn i utdanninga av nye framtidige førskulelærarar og lærarar snarast. Det same gjeld etterutdanning av "gamle" tradisjonsbundne lærarar og førskulelærara.

- Men, barrierene her, er vel at det koster for mange pengar?

GRUPPE 4

HVORDAN FÅ ØKT UTEAKTIVITET I SKOLEFRITIDSORDNINGEN?

Konkrete forslag:

- Idébanker i fylkene for prosjekter på natur og miljø i barnehage og skole.
- Bevare lokale løkker.
- Gi barnehager og skoler ansvar for å holde lokale løkker og naturområder i orden.

ELEMENTER FRA DISKUSJONEN

SKOLEFRITIDSORDNINGEN

Frivillige organisasjoner skal ikke brukes som "**gratisarbeidere**" i forbindelse med skolefritidsordningen. De fleste medlemmene er i annet lønnet arbeid, og aktivitetene foregår stort sett på kveldstid. Friluftslivsorganisasjonene bør imidlertid være med på drøftingen av helheten i fritidstilbudet, og evt tilpasse sine tidsplaner. Skolen kan evt "kjøpe" instruktører fra organisasjonene.

Dersom organisasjonene går inn i tidsrommet for skolefritidsordningen med sine aktiviteter, og blir lønnet gjennom dette, vil de utkonkurrere seg selv og sitt frivillige arbeid om kveldene.

Blant organisasjonene på lokalplanet er det en del forvirring om hvordan deres rolle i fohold til skolefritidsordningen vil bli.

METODER

Det snakkes mye **om** natur, men vi finner ofte at barn er fremmede for den. For å endre på dette er det ikke nok med en "hestekur" - men naturen må inn i levesettet vårt, inn i kulturen. Å ta med barn ut i naturen er et stort ansvar, og krever tilsyn. Knappe ressurser kan føre til at man heller velger ordninger som koster lite, og vi får en ren "oppbevaring" i barnehage og skole.

Vi må ikke glemme opplevelsen - sett opplevelsen i sentrum! Viktig å fokusere på det positive - det vi **kan** gjøre. I noen sammenhenger kan vi bli for orientert mot fag og kunnskap. Friluftsliv og aktivitet må komme i høysetet framfor surhetsgrad og formler. **Tiltakene** vi setter i verk må være målretta - som det å ta med barn ut for å se på noe spesielt -, men **opplevelsene** kan vi ikke styre.

Fritidspedagogikk er viktig i skolefritidsordningen. Her kan man bruke førskolelærere. Assistenter uten pedagogisk kompetanse, men med mye **realkompetanse** bør også brukes - under forutsetning av at det finnes pedagogisk **ledelse**. Spesielt praktisk innretta og naturinteresserte folk fra nærmiljøet er viktige å bruke.

Fylkesmannens miljøvernavdeling kan ha bruk for barnehager også - ikke bare omvendt! Med piggsvinet som innfallsport kan barnehager brukes til å kartlegge bestanden av en "trua art".

Grunnlagsmateriale for undervisning om natur og miljø kan man få ved å henvende seg til miljøvernavdelingene, DN, MD. Ulike ressurspersoner i ulike etater må kunne brukes.

I distriktene er det ikke alltid de store forurensingsproblemene som barnehager kan fokusere på i miljøsammenheng. Viktig også å se på det en **har**, ta vare på det og passe på ikke å ødelegge det! Ta utgangspunkt i nærmiljøet.

EFFEKTEN

Gode naturopplevelser man får som barn har betydning for livsstil seinere i livet. Responsen fra barna sier noe om at det nytter. Barna snakker mye om det de opplever/lærer, og husker det også. De blir opptatt av miljø, og påvirker foreldrene.

Å ta opp miljø i barnehager legger også til rette for konflikter. Enkelte av foreldrene til barna i barnehagen kan ha jobber eller fritidsvaner el som er i strid med det de lærer om miljø. Må derfor ikke skape et fiendeforhold til de/det som skaper dårlig miljø - men være mulighetsorientert.

Målet må ikke bare være å lage naturvernere av barna. Vel så viktig er gode opplevelser. Likevel må vi bry oss om **effekten** av de gode opplevelsene. For det **haster** med å få gode miljøvernere.

BARRIERER

Vilje og organisatorisk fleksibilitet i barnehagene må til for å få til utedager. Det er viktig å få inn mer fleksibilitet i dagsrytmene for personalet i barnehagene. Det er imidlertid enda viktigere at personalet har interesse og motivasjon for å ta med ungene ut. Da betyr ikke faste pausetider noe - organiseringen går av seg selv.

Årsplan pålagt i barnehager, men ingen rammer for innholdet. Evaluering av ett år må legge føringer for innholdet neste år. For omfattende detaljplanlegging nå - viktig å gjøre planene enklere. Tykke årsplaner må ut. Personalet må jobbe mer med seg selv, egne holdninger, frykt for at alt blir kaos etc. Skolering av barnehagepersonalet er svært viktig. Kompetanseoppbygging på dette feltet bør komme inn på lærerhøgskolene også - jf Volda.

I Sverige lager man ingen plan for hva man **skal** gjøre. Det lar man barna finne ut - og rapporterer så hva som **ble** gjort.

Det finnes store ressurser i de "grå" arealer. Konflikt mellom reduksjon av transportbehov og behov for grøntområder i nærmiljøet. Fortetting lanseres som viktig i byutvikling for å redusere biltrafikken. Dette innebærer samtidig et angrep på grøntarealene. Vanskelig å forene dette. Er "tette" byer det beste for barn? Det forutsetter at vi er veldig bevisste på grøntarealenes funksjon. Samarbeid med de ulike etater på arealsiden i kommunen er viktig.

Barn burde ha medbestemmelse - de kjenner kvalitetene på grøntområdene og hvordan de bør være. Registrer barnas omverden utifra barnas synspunkt. Metodikk på denne form for registrering har vært under utvikling i Volda.

For spesielt å sikre barnas og de unges interesser i planleggingen, har Regjeringen gitt "rikspolitiske retningelinjer" etter plan- og bygningsloven. Disse retningslinjene må følges opp i den praktiske planleggingen i kommunene og i fylkeskommunenes veiledningsoppgaver. Organisasjonene lokalt vil ha en rolle i å "vokte på" den kommunale arealplanleggingen slik at skolene har gode utearealer og trygge/trivelige turveier/stier ut til park og løkke/skog og mark.

VEDLEGG

- *RUNDSKRIV OM SKOLEFRITIDSORDNINGEN*
- *PROGRAM IDÉDUGNAD*
- *DELTAKERLISTE IDÉDUGNAD*
- *PROGRAM KURS VOLDA 4-6.9.91*
- *INNTRYKK FRÅ VOLDA-KURSET*
- *DELTAKERLISTE KURS*
- *DELPROSJEKTER INNE "BARN I NATUR" 1991*

SKOLEFRITIDSORDNINGER - ORIENTERING OM STATSTILSUDD 1991 (kap 221 post 63)

(Kopi av dette rundskrivet fra Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet er sendt skolestyrene og grunnskolene.)

Stortinget har ved behandlingen av statsbudsjettet for 1991 vedtatt å innføre øremerkete statstilskudd til drift av skolefritidsordningen for småskolebarn. Tilskuddssatsene pr. barn i skolefritidsordninger er for 1991 kr. 4.500. Søknadsfrist for vårsemesteret er satt til **1. april** og for høstsemesteret til **15. oktober 1991**. Nødvendige søknadsskjemaer fås ved henvendelse til skoledirektørene.

Rammen for øremerket statstilskudd under kap. 221 post 63 til skolefritidsordninger for 1991 er på 90 mill. kroner. I tillegg til dette øremerkete beløpet på statsbudsjettet er det lagt inn i rammeoverforingen til grunnskolen 60 mill. kroner til kommunenes arbeid med skolefritidstilbud for småskolebarn. Midlene er fordelt etter kommunenes andel av befolkningen 7-10 år. Dette tilsvarer om lag 390 kroner pr. elev for samtlige 1.3.-klassinger i kommunen.

Den nye øremerkete tilskuddsordningen gjelder også for tidligere godkjente fritidshjem. Eget rundskriv (F-1591) er sendt til kommuner som mottok statstilskudd til fritidshjem høsten 1990. Fra 1.8.1991 blir tilskuddssatsene de samme for alle typer skolefritidsordninger.

Punktene 2 og 3 i dette rundskrivet gjelder vilkår og retningslinjer for tildeling av statstilskudd. De øvrige punktene er å betrakte som veiledende informasjon om skolefritids-ordninger.

GENERELT OM SKOLEFRITIDSORDNINGER

BEHOV

Det er i dag stor mangel på skolefritidstilbud for barn med utearbeidende foreldre. Også barn med særlige behov for tilhørighet og sosial læring mangler ofte slike tilbud i nærmiljøet. Ved utgangen av 1990 var det i over 200 kommuner etablert vel 15 000 plasser i ulike former for skolefritidsordninger. Det aktuelle behovet for barn i 1.-3. klasse er beregnet til omlag 75 000 plasser.

Utearbeidende foreldre med småskolebarn har særlig behov for et stabilt og godt omsorgstilbud for sine barn mens de er på arbeid.

Barn er i en grunnleggende utviklings- og læringsfase. En god skolefritidsordning må derfor ta utgangspunkt i småskolebarnas særegne behov. Omsorg, leik, kulturaktiviteter og sosial læring - der barna får ta ansvar for hverandre og for felles oppgaver, bør danne kjernen i innholdet i skolefritidsordningene.

FORMÅLET MED DEN NYE TILSKUDDSORDNINGEN

Formålet med den nye øremerkete tilskuddsordningen er å bidra til økt utbygging av skolefritidstilbud før og etter den obligatoriske skoledagen for 1.-3. klassinger. Etablering av heldagstilbud for småskolebarn vil også være nødvendig med tanke på at 6-åringene i løpet av noen år skal kunne tas inn i grunnskolen.

Skolefritidsordninger er et frivillig tilbud som finansieres ved øremerkete statstilskudd, foreldrebetaling, kommunale midler og andre lokale ressurser. Foreldrenes økonomi må ikke være til hinder for at alle som har behov for det, kan nytte skolefritidstilbudene.

LOKALISERING OG ANSVAR

Skolefritidsordninger lokaliseres vanligvis i eller ved "barneskolene" og kan drives både av kommunen og private (f eks foreldreforeninger), eller som samarbeidstiltak mellom kommunen, lokale foreldregrupper og foreninger i det enkelte lokalmiljø.

Skolestyrene og samarbeidsutvalgene ved skolene har et særlig ansvar for å arbeide med til-rettelegging av skolefritidstilbud. Vi viser her til forskrifter til lov om grunnskolen § 1-2 nr 1:

> *"Skolestyre og samarbeidsutval bør leggje forholda til rette for opphald og aktivitetar for elevane utanom undervisningstida som del av eit heilskaps-tilbod for barn og unge"*

Kommunen (kommunestyret) fastlegger den politiske administrative ansvarsfordelingen for skolefritidsordningene i kommunen. På denne måten fastlegges også ansvaret for at bestemmelsene for å kunne motta statstilskudd til skolefritidsordninger blir fulgt.

LEDELSE OG PERSONALBEHOV

Rektor har vanligvis det overordnede pedagogiske og administrative ansvar for skolefritidsordningen ved den enkelte skole. Personalbehovet påvirkes av hvor mange barn som deltar, oppholdstiden og antall barn med særlige behov (funksjonshemninger, psykososiale vansker m.v.). Den enkelte kommune må selv vurdere disse behovene ut fra lokale forhold. Dette gjelder eventuelt også behovet for egen daglig ledelse av den enkelte skolefritidsordning.

OPPVEKSTVILKÅR OG HELHET I HVERDAGSLIVET

Skolefritidsordningene bør bidra til større helhet og sammenheng i barnas hverdagsliv gjennom et nært samarbeid mellom hjem, skole og kultur- og fritidstiltak i lokalmiljøet. Dette samspillet er en viktig forutsetning for at omsorgs- og fritidstilbud for småskolebarn ikke utvikles som isolerte og ensidige tiltak.

Kommuner som har etablert musikkskole vil f eks kunne planlegge dette tilbudet også innenfor en skolefritidsordning. Samarbeid om grunnskolens estetiske fag, musikkskole og det frivillige sang- og musikklivet kan være en av flere løsninger for varierte kulturtiltak for barn på dagtid. Andre kultur- og fritidsvirksomheter som "kunstskole" for barn, idrettsskoletilbud, sommerklubber for barn, tiltak drevet av lag og foreninger m.v. kan også

innpasses i de lokale skolefritidsordningene. Departementet ser det som positivt at frivillige organisasjoner trekkes inn i dette arbeidet.

Gjennom skolens praktiske, sosiale og kulturelle arbeid (PSK-arbeid) kan eldre elever ha oppgaver i skolefritidsordningene. Valgfag på ungdomstrinnet og i den videregående skolen kan også knyttes til skolefritidsordningene, f eks i samarbeid med lokale organisasjoner. På denne måten kan ulike grupper av barn og unge være en viktig ressurs for sitt nærmiljø.

Skolefritidsordninger bør organiseres som et lokalt forankret samarbeid om ressurssambruk og virksomheter for barn på dagtid.

TILSKUDDSSATSER 1991

For vårterminen 1991 gis det etter vilkårene i punkt 2 et tilskudd for fast innskrevne barn pr. 1. mars på **kr 2.800** og for høstterminen pr. 1. oktober **kr. 1.700**. 10 prosent av det tilskuddsbeløp som utbetales til den enkelte kommune er beregnet for særskilte tiltak overfor funksjonshemmede barn i skolefritidsordningene.

VILKÅR FOR STATSTILSKUDD TIL SKOLEFRITIDSORDNINGER

For 1991 settes følgende vilkår for tildeling av statstilskudd til skolefritidsordninger:

A. Kommunen skal godkjenne skolefritidsordninger (både private og kommunale) som det søkes statstilskudd for. Godkjenningen gjelder lokaler/arealer, finansieringsplan og vedtekter for det enkelte tiltak. Dersom kommunestyret har lagt ansvaret for skolefritidstiltak til et fast utvalg, kan myndigheten til å godkjenne tiltak også delegeres til dette utvalget.

   For godkjenning av tiltak nyttes eget skjema (vedlegg 1 til rundskriv F-16-31) som videresendes skoledirektøren.

B. Statstilskudd for hvert semester beregnes ut fra antallet barn i 1., 2. og 3.-klasse som er fast tilmeldt den enkelte skolefritidsordning. Oppholdstid pr. barn må være 10 timer pr. uke eller mer, utenom den obligatoriske skoledagen.

SØKNAD, SAKSGANG OG UTBETALING AV STATSTILSKUDD

Skolefritidsordninger organisert av foreldre eller andre private tildeles statstilskudd på lik linje med kommunale tiltak. Den enkelte kommune står som søker av statstilskudd til **alle** skolefritidsordninger i kommunen.

a) Bare tiltak som fyller vilkårene i rundskrivets pkt. 2, er berettiget tilskudd. Kommunale vedtak om godkjenning av skolefritidsordninger skal sendes skoledirektøren for registrering og kontroll før tiltaket er tilskuddsberettiget.

b) Kommunen sender en samlet søknad om statstilskudd til skoledirektøren hvert halvår. For utbetaling av statstilskudd nytter den enkelte kommune eget samleskjema (vedlegg 2 til rundskriv F-16-91).

Opplysninger som er gitt om den enkelte skolefritidsordning som grunnlag for utbetaling av statstilskudd, må kunne dokumenteres på anmodning fra skoledirektøren eller Riksrevisjonen. Dersom et skolefritidstiltak ikke drives etter reglene for tildeling av statstilskudd nevnt i pkt. 2 foran, stanses utbetalingen av statstilskuddet. Revisjonsrapport for utbetalte statstilskudd for 1991 sendes skoledirektøren innen 15.3.1992. Eget rapportskjema vil bli sendt kommunen senere.

SKOLEDIREKTØRENES OPPGAVER

Skoledirektørembetene har ansvar for praktisk saksbehandling av tilskuddsordningen for skolefritidstilbud og utbetaling av statstilskudd etter fullmakt fra departementet. Skoledirektør-embetene vil dessuten ta seg av det praktiske informasjonsarbeidet overfor kommunene og ellers andre som arbeider med skolefritidsordninger.

Skoledirektørene vil også sammen med andre instanser på fylkesplanet (fylkesmennene, pedagogiske høgskoler m.v.) kunne tilrettelegge og koordinere regional informasjon om skolefritidsordninger.

Gjennom ulike regionale samarbeidstiltak, vil skoledirektøren koordinere etterutdanningstilbud for lokalt arbeid med skolefritidsordninger (heldagsskoletilbud). Planlegging av skolefritids-ordninger vil bl a bli et tema innen lederopplæringen.

FELLESSEKRETARIATET FOR SKOLEFRITIDSORDNINGER

Gjennom Fellessekretariatet for skolefritidsordninger samarbeider Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet med Barne- og familiedepartementet og andre departement og sentrale instanser om ulike praktiske oppgaver. Sekretariatet vil i sitt arbeid vektlegge utprøving av forskjellige tiltaksformer i ulike kommuner og erfaringsformidling fra lokalt utviklingsarbeid.

I løpet av våren vil det bli utarbeidet publikasjoner med beskrivelser og erfaringer fra kommuner som har arbeidet med forskjellige modeller for tiltak for barn på dagtid. Publikasjonene vil bli distribuert gjennom skoledirektørembetene og Statens trykksakekspedisjon. Publikasjonsoversikter blir sendt kommunene med det første.

Med hilsen

Tor Holtan-Hartwig e.f
underdirektør

Johs. Wike
prosjektleder

IDÉDUGNADEN "BARN I NATUR" - om bruk av naturmiljøet i skoler og barnehager

Tid: Onsdag 17. april 1991 kl. 10.00 - 18.00
Sted: Vika Atrium Hotel, Munkedamsvn. 45, Oslo
Arrangør: Direktoratet for naturforvaltning (DN) i samarbeid med Volda lærarhøgskule

BAKGRUNN FOR SEMINARET

Muligheten for barn til å oppsøke natur på egen hånd eller i forbindelse med barnehage- og skolesituasjon har mye å si for barnas egenutvikling, og for å fremme naturinteresse og miljøansvar. Naturen byr på både spenning og utfordring, og gjennom friluftsliv og naturopplevelse kan barnas grunnleggende behov for kunnskap, bevegelse og fellesskap bli tilfredsstilt.

DN ser innsats mot barn og unge som et viktig arbeidsfelt og ønsker i samarbeid med aktuelle departementer å stimulere til utviklingsarbeid rettet mot barnehage, skole og skolefritidsordning som tar sikte på å fremme opplevelse i, kunnskap om og holdninger til natur. Det finnes allerede en god del erfaring som er verdt å bygge videre på:

- Volda lærarhøgskule har tidligere vært engasjert i et prosjekt for å fremme bevisst bruk av natur i det pedagogiske arbeidet. Prosjektet resulterte bl.a. i boka "Naturleikeplassen" og videoen "Barneskogen" finansiert av Barne- og familiedepartementet.

- Prosjektet "Miljøbevisste barn" i regi av Miljøpakke Grenland, har med støtte fra Miljøverndepartementet og Barne- og familiedepartementet gjennomført miljølæreprosjekt i 6 barnehager i Grenland. Formålet har vært å bevisstgjøre barn i miljøvern-sammenheng. Et lignende prosjekt er under utvikling i Nordland.

- I Sverige står organisasjonen Friluftsfrämjandet bak et nettverk av "I Ur och Skur"-barnehager, hvor kontakt med naturen gjennom allsidige uteaktiviteter i all slags vær blir vektlagt.

- I flere MIK-kommuner er det gjennomført prosjekt hvor man gjennom fokusering på naturgrunnlag og kulturhistoriske element i nærmiljø, bidrar til å gi barn stedsidentitet og økt forståelse for samspill i naturen.

FORMÅL MED SEMINARET

Gjennom seminaret ønsker vi å presentere enkelte prosjekt hvor miljøbevissthet, aktivt uteliv, bruk og bevaring av naturområder i barnehagenes/skolenes nærmiljø står sentralt. Formålet er å knytte kontakt mellom ulike miljø som arbeider med temaet barn/natur/ friluftsliv med tanke på utveksling av erfaringer og videreutvkling av feltet.

Seminaret vil ha form av en idésamling der man gjennom innlegg og gruppediskusjoner prøver å utvikle strategier for videre satsing. Invitasjon til seminaret går derfor til utvalgte ressursmiljøer innenfor offentlige etater, høgskoler, barnehager og organisasjoner. Antall deltakere er satt til 25.

PROGRAM

10.00 - 10.10	Innledning v/Berit Forbord Moen, DN
10.10 - 10.30	Offentlig satsing på miljø-barnehager v/ Grete Randsborg Jenseg BFD
10.30 - 10.50	Skolefritidsordning - barn i bomberom? v/ Johs. Wike KUF
10.50 - 11.00	Plenum: Offentlige myndigheters rolle mht. barn og natur
11.00 - 11.15	Te & kaffe
11.15 - 12.30	Presentasjon av prosjektene - "Naturleikeplassen" v/ Jorunn Braute og Christofer Bang - "Miljøbevisste barn" i Grenland v/ Marit Gravklev
12.30 - 13.00	Åpent for diskusjon
13.00 - 14.00	Lunsj
14.00 - 14.30	"I ur och skur"-barnehager v/ Ylva Johansson, Friluftsfrämjandet
14.30 - 15.15	Åpent for korte innslag (max.10 min) med presentasjon av prosjekt/ materiale/ idéer/ erfaringer fra ulike miljø - Barnehageforeninga "I Vêr og Vind" v/Berit Koen - Barnehageprosjektet "Vatnet i Lom" v/ Unn Tove Onsum Berg - Opplevelse i sentrum v/ Ellen Holst Buaas - Nasjonal barnemesse - Barndom i Norge v/ Hanne Wilhjelm, MD
15.15 - 15.30	Kaffe & te
15.30 - 17.00	Gruppedrøfting
17.00 - 18.00	Plenum - Oppsummering

DELTAKERLISTE IDÉDUGNAD

Grete Randsborg Jenseg	*Barne- og familiedepartementet (BFD), barnehageavdelingen* *Boks 8036 Dep., 0030 Oslo 1*
Johs. Wike	*Kirke-, utdannings- og forskningsdep. (KUF),* *grunnskoleavd. Boks 8119 Dep., 0032 Oslo 1*
Hanne Wilhjelm	*Miljøverndepartementet, planavd.* *Boks 8013 Dep., 0030 Oslo 1*
Sigrid Egeland Askerud	*Miljøverndepartementet, planavd.* *Boks 8013 Dep., 0030 Oslo 1. Tlf. 02-34 58 47*
Taina Jaatinen	*Miljøverndepartementet, info.avd.* *Boks 8013 Dep., 0030 Oslo 1. Tlf. 02-34 57 18*
Berit Forbord Moen	*Direktoratet for naturforvaltning, friluftslivsavd.* *Tungasletta 2, 7004 Trondheim. Tlf. 07-58 05 96*
Mari-Lise Sjong	*Direktoratet for naturforvaltning, friluftslivsavd.* *Tungasletta 2, 7004 Trondheim. Tlf. 07-58 06 08*
Endre Persen	*Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen* *Statens hus, 7005 Trondheim. Tlf. 07-94 92 51*
Marit Gravklev	*Fylkesmannen i Telemark, miljøvernavdelingen* *Boks 287, 3701 Skien. Tlf. 03-52 70 20*
Anne Britt Leifseth	*Fylkesmannen i Nordland, miljøvernavdelingen* *Statens hus, Molovn. 10, 8000 Bodø. Tlf. 081-31 500 (570)*
Grete Gansmo	*Fylkesmannen i Nordland, familie- og sosialavd.* *Statens hus, Molovn. 10, 8000 Bodø. Tlf. 081-31 500 (540)*
Knut Fossum	*Nordland fylkeskommune, Kultur- og fritidsavd.* *Fylkeshuset, 8000 Bodø. Tlf. 081-31 223/31 214*
Jorunn Braute	*Volda lærarhøgskule* *6100 Volda*
Christofer Bang	*Volda lærarhøgskule* *6100 Volda*
Ellen Holst Buaas	*Dr. Mauds Minne Høgskole for førskolelærerutdanning* *Th. Owesensgt. 18, 7044 Trondheim. Tlf.*
Helga Selnes	*Forum for Miljølære* *Postboks 5541, 9022 Krokelvdal. Tlf. 083-30 808*
Stein Rudaa	*Forum for miljølære/Norsk Leirskoleforening* *Postboks 213, 8430 Myre. Tlf. 088-33 101*

Tore Skedsmo	*Friluftslivets fellesorganisasjon* *Boks 26, 1364 Hvalstad*
Ylva Johansson	*Friluftsfrämjandet* *Box 708, 101 30 Stockholm. Tlf. 095-46-8-23 43 50*
Anne Mari Aamelfot	*Den Norske Turistforening* *Postboks 1963 Vika, 0125 Oslo 1. Tlf. 02-83 25 50*
Dag Urdal	*Norske 4H* *Postboks 113, 2013 Skjetten. Tlf. 06-84 50 00*
Ole John Sæther	*Sør-Trøndelag 4H* *Vestre Rosten 85, 7075 Tiller. Tlf. 07-88 00 20*
Espen Farstad	*Norges Jeger- og Fiskerforbund* *Postboks 94, 1364 Hvalstad. Tlf. 02-78 38 60*
Steinar Walberg	*Oslo og omland friluftsråd* *Riflegt. 13, 0470 Oslo. Tlf. 02-*
Lars Eivind Bjørnstad	*Norges Velforbund* *Tøyengt. 26, 0190 Oslo 1. Tlf. 02-67 43 70*
Berit Koen	*Hjellbakkane barnehage* *Gamletufta 3, 6100 Volda. Tlf. 070-78 4 68/77 704 (p.)*
Unn Tove Onsum Berg	*Loar Barnehage* *2686 Lom. Tlf. 062-11 555*
Wenche M. Nygaard	*Hegdehaugen barnehage* *Prof. Dahlsgt. 36, 0260 Oslo 2. Tlf. 02-44 44 42*
Anne Kirsti Larssen	*Bikuben barnehage* *Vestvågøy kommune, 8372 Gravdal. Tlf. 088-80 593/80 690*

FRAFALL

Rune Bergstrøm	*Fylkesmannen i Telemark, miljøvernavdelingen* *Boks 287, 3701 Skien*
Miriam Estdahl	*Trudvanglia barnehage* *Prof. Dahls gt 36, 0260 Oslo 2*

VELKOMMEN TIL VOLDA OG KURSET

"BARN I NATUR - HVORDAN STIMULERE TIL AKTIVITET OG OPPLEVELSE?"

VOLDA 4-6 SEPTEMBER 1991

ONSDAG 04. SEPTEMBER

Kl. 1200: INNKVARTERING v/Volda Turisthotell.
Kl. 1300: OPNING med enkel servering på Volda lærarhogskule.
Kl. 1400: Bruk av nærmiljøet/naturressurser. Praktisk arbeid, også med barn.
Ansvarlige: Christoffer Bang, Knut Barlaup og Jorunn Nyhus Braute - VLH.
Kl. 1800: Samling i skogen.
Ansvarlige: Lærere ved VLH og repr. fra Det norske skogselskap.

TORSDAG 05. SEPTEMBER

Kl. 0730: Frokost
Kl. 0900: "Visa og lära ut naturmetodik för barn utomhus" Opplegg med barn.
Ansvarlige: Friluftsfrämjandet, Stockholm.
Kl. 1230: Måltid i friluft.
Kl. 1400: Opplegg ved vann.
Ansvarlig: Christoffer Bang.
Kl. 1800: Avreise til Standalhytta.
Kl. 1900: Middag.
Kl. 2030: Samling med drøfting av opplegg og metodikk i forbindelse med emnet "Barn i natur".

FREDAG 06. SEPTEMBER

Kl. 0800: Frokost.
Kl. 0900: Opplegg ute.
Ansvarlige: Friluftsfrämjandet og VLH.
Kl. 1400: Oppsummering.
Kl. 1500: Avreise til Volda. (Ankomst ca. kl. 15401
Kl. 1600: KURSET "BARN I NATUR" ER AVSLUTTET.

KOSTNADER:
Kursavgift kr 500,-
Utlegg til felles måltid og transport under kurset, ca. kr 300,
Overnatting på Volda Turisthotell - enkeltrom m/frokost kr 450,-, dobbeltrom kr 340,-
Overnatting på STANDALHYTTA kr 100,-

DET KAN BLI GITT REISESTØTTE ETTER NÆRMERE AVTALE.

Overnatting på Volda Turisthotell betales av den enkelte kursdeltager, mens resten av kostnadene blir innkrevd av kursledelsen under kurset.

Vi arrangerer en fjelltur i Sunnmørsalpene, nærmere bestemt MOLLADALEN, lørdag den 07. september. Dette området ligger mellom Volda og Ålesund.

NOKRE DAGAR I SEPTEMBER - SPREIDDE INNTRYKK FRÅ KURSET "BARN I NATUR"

Kjersti Moltubakk, Direktoratet for naturforvaltning

Tre dagar i september. Regntunge skyer med eit og anna solgløtt innimellom. I skogen mellom regnvåte tre. Dropar av lys. Lukt av mold. Langs bekken, ved vatnet. Det raslar i sivet, og surklar i våte sko. Lærarar, førskolelærerarar og representantar frå friluftslivsorganisasjonar er på kurs. Med gul sydvest. Vi skal hente kunnskap og inspirasjon til arbeid med barn i natur. Få nye tankar om naturglede og naturformidling, verdien av leik og rørsle i natur. I natur.

OPPLEVE - OPPDAGE

Vi er ute heile tida. Volda lærarhøgskule har invitert til kurset og tek oss med på oppdagingsferd til natur i nærmiljø og seinare opp under høge Sunnmørsfjell på Standalhytta. Under granene i skumringa vert fjøslyktene tent, og tanken kan koble av frå dagleg mas. I skogen lagar Jorunn suppe til oss. I tillegg er tre svenske damer frå organisasjonen "Friluftsfrämjandet" med som kursleiarar. Med dyktig hand får dei oss med på leiken. Syner oss ein innfallsport til naturoppleving gjennom ein enkel, men svært så gjennomtenkt naturpedagogikk. Og frys vi får vi ta ein klappesong.

Om det börjar regna kan man klappa händerna.
Klappa, klappa händerna. Det är väldigt bra.
Varför ska man göra så?
Slutar det att regna då?
Det vet inte jag. Men händerna mår bra, Hej!

I tillegg til rim og regler, har svenskane óg teke med seg "Skogsmulle", eit lite skogtroll som elskar alt levande og er ven med alle planter og dyr. Mulle dukker opp i ei samlingsstund i skogen for å fortelje eventyr. Han snakkar litt rart. Det er sikkert fordi han er svensk. Eg veit ikkje heilt om han høyrer heime i norske skogar. Men det er fint å ha besøk. Lære om Mulleskolane sin metodikk.

Kurset rommer både leik og læring. Medan nokre dreg avgarde på insektjakt, får andre ei første innføring i matsopp. Utstyrt med heimelaga insektfeller, luper, håv og soppkorg går vi på leiting. Sjå kva eg fann! Det vert soppstuing til middagen på Stanadalhytta siste kurskvelden. Risker, kremler og kva dei no heiter, og ein og annan kantarell.

SANSING

Ute i skogen. Med opne sansar lar vi oss fange inn. Ei gruppe skal bruke luktesansen. Snusar avgarde. Ei anna skal sjå. Fargar, former, detaljar og heilskap. Ei gruppe skal lytte. Etter bruset frå bekken, suset i trea, ein kvist som brekk, det raslar i lauv, ein fugl flyg avstad. Lytte etter stilla. Ei gruppe smaker. Surt, søtt, bittert. Alt smaker, men ikkje like godt. Vi samlar ihop. Etterpå lagar vi utstilling

eller framføring av det vi har opplevd. Dei som skulle bruke følesansen har gøymt tinga sine under eit klede. Vi stikk hendene under og kjenner etter.

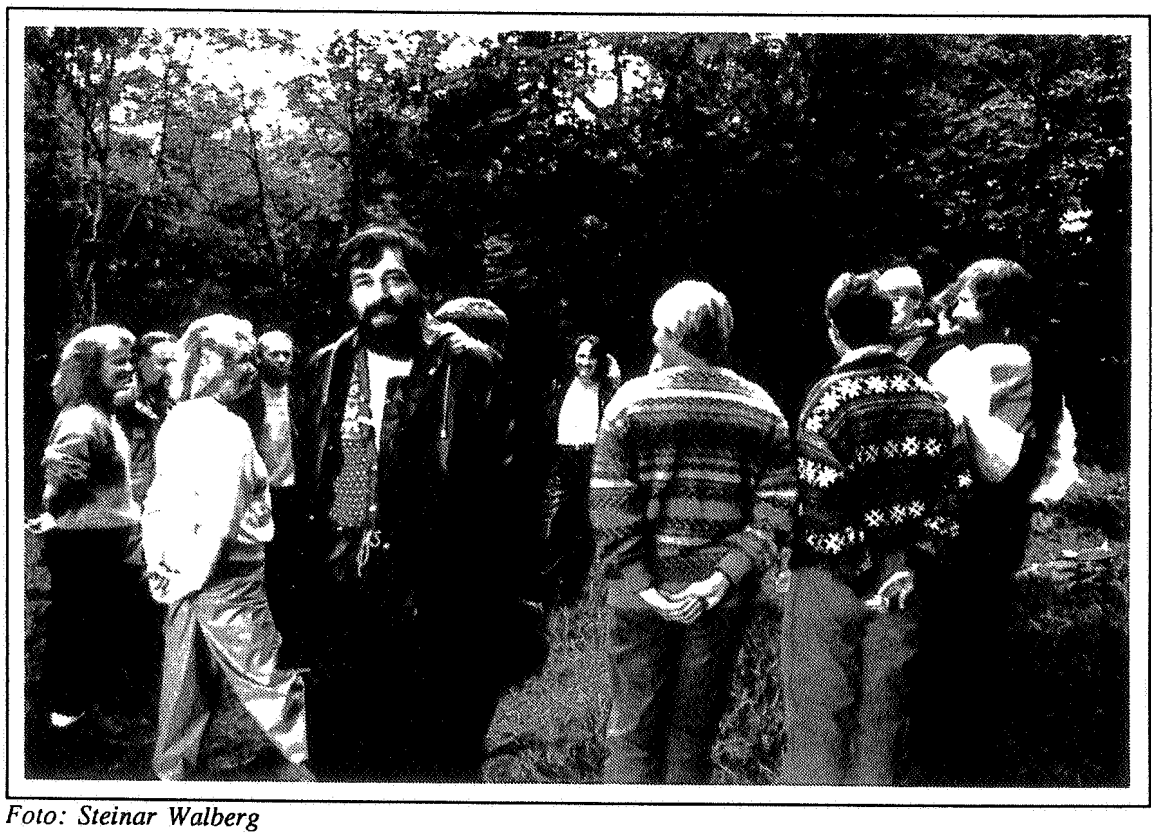

Foto: Steinar Walberg

Ei annan leik. Hendene bak på ryggen, og du får ein hemmeleg skatt. Kva er det? Korleis kjennest det når du berre ser med fingrane og ikkje med augene? Mjukt, hardt, langt, rundt, vått, kantete? Adjektiva strøymer på, og fingrane kjenner varleg ein gong til. Sansane vert skjerpa og ordforrådet utvikla.

Naturen er ideell når det gjeld språktrening får vi høyre. Og vi som trudde at det var mest for moro skuld ein var ute. For å få frisk luft, sunn sjel og sterk kropp. Det også sjølsagt. Ein kjem ikkje til topps i klatretreet om ein ikkje har utvikla ein viss motorikk og konsetrasjonsevne. Mot trengst også, og sjølvtilliten veks etter å ha klart balansegangen på stokk.

Men tilbake til språket. Finn to steinar. Ein stor og ein liten. Kva er eigentleg stort? Og kva er lite? Kjem ikkje det an på kva ein samanliknar med? Vi legg alle saman på ein stor duk på marka og sorterer etter storleik. Kven er størst og minst? Kva form har dei? Runde eller kvasse kantar? Kva for fargar? Lage lyd med stein. To små mot kvarandre kan knapt høyrast. To store mot kvarandre dannar bass-stemma. Så syng vi. Med steinane til instrument. Seinare får vi ein taustump. Kva er like langt som tauet? Vi måler opp kvistar og gjerdestolpar. Finn lengde og breidde. Så legg vi tauet på bakken i ein ring. Tel opp kor mange ulike planteslag vi finn i ringen, og ser på dei gjennom lupe. Har du sett noko så vakkert som denne røss-lyngblomen?

UNDRING

Naturen sin uendelege variasjonsrikdom er kjelde til mangt eit spørsmål. Kvifor veks det sopp på kulorten? Kven har ete opp blada på rogna? Småkrypa i vatnet, - kva gjer dei der? Så mange spørsmål. Og kven veit svara om ikkje naturen sjølv? Det er mykje å undre seg over, og sjølv ein biolog finn glede i å intervjue treet. Spørje:

- Korleis kom du hit?
- Korleis har du det?
- Har du nokre vener her?
- Enn framtida di, - kva trur du kjem til å hende med deg?

Finne ut at skog er meir enn tre - her er myldrande liv i underskogen, og i bladverket finst insekt og reirkassa til meisen Espen (var det ikkje det han heitte?). Prøve å finne ut om kven som kan halde til i denne skogen, og kvarhelst dei finn hus og mat.

Foto: Steinar Walberg

REFLEKSJONAR

Vi tek oss tid til nokre refleksjonar i peisestova på Standalhytta. Kva har vi lært av kurset? Kva har vi å lære av svenskane? Kva gjer vi no? DN har i sin handligsplan "Friluftsliv mot år 2000" framheva "Barn i natur" som eit prioritert tiltak. Førebels er det gitt økonomisk tilskott til prosjektet "Naturleikeplassen" i regi av Volda lærarhøgskule og prosjektet "Friluftsliv fra barnsben av" i regi av Fylkesmannen si miljøvernavdeling i Nordland. I tillegg er det gitt støtte til utviklingsarbeid i regi av Friluftslivets fellesorganisasjon (FRIFO). Kva gjer vi for å utvikle dette arbeidet vidare?

Punkta nedanfor er dels moment frå diskusjonen på Standalhytta, og dels kommentarar vi har fått inn i etterkant av kurset.

- **Innhald i kurset**
- Kurset vert framheva som både interessant og lærerikt, med ideer til nytenking, men det var savna tid til meir diskusjon under sjølve kurset.
- Svært positivt at kurset gjekk føre seg utandørs, og at ein sjølv fekk prøvd ut metodane i praksis. Også fint å ha ungar med under delar av kurset.
- Friluftsfrämjandet blei rost for å ha gitt ei fantastisk oppleving av glede og vitalitet som burde vere til inspirasjon for alle og einkvar.
- Sjølve pedagogikken som lærarhøgskulen og Friluftsfrämjandet presenterer vert oppfatta å vere noko forskjellig. Medan lærerhøgskulen sine innslag i kurset har vore prega av å utnytte ungane si nyfikne for å skape kunnskap og derigjennom naturglede, blir Friluftsfrämjandet sine aktivitetar prega av at ein gjennom leik lærer barn å bli glade i naturen, og der lærdom kjem meir som ein bieffekt. Forskjellen kan gå på korvidt ein nyttar friluftslivet instrumentalt, dvs. som eit **middel** for å oppnå utanforliggande resultat som helse, kunnskap, naturforståing, haldningar til miljøvern m.m., eller om ein ser på friluftslivet som **målet**, som noko ein driv fordi det er godt, triveleg, positivt osb.
- Frå VLHS vert det replisert at innslaga var lagt opp til å vere forskjellige, nett for å syne ulike tilnærmingsmåtar.

- **Samansetning av deltakarar**
- Blandinga av folk frå ulike miljø (skule, barnehage, organisasjonar) har synt seg å vere fruktbar, sjølv om det i løpet av kurset kanskje har vore litt lite tid til drøfting og utveksling av erfaringar mellom dei ulike miljøa. Det har likevel vorte knytt nokre kontaktar med tanke på vidare samarbeid mellom barnehage og organisasjonar.
- Det vert óg rekna som positivt at FRIFO sine organisasjonar blir kjent med kvarandre.
- Det vert klart framheva at det trengst ein dialog mellom organisasjonar og pedagogiske miljø, - vi har mykje å bidra med overfor kvarandre. Pedagogane sit inne med fagkunnskap om barn si fysiske, motoriske og sosiale utvikling og har dei pedagogiske grunngjevingane for **kvifor** arbeide med barn i natur, medan organisasjonane har lang røynsle med **korleis** ein kan organisere uteaktivitet for barn.

- **Kva kan skolen gjere?**
- Innhaldet i kurset har stor overføringsverdi til skolen
- Skolen må bli mykje flinkare til å ta i bruk nærmiljø i undervisninga. Naturen gir høve til tverrfagleg undervisning - ikkje berre biologi.
- Det er ønskeleg å spreie idéane innan naturpedagogikken til heile lærarkollegiet, slik at ein ikkje er avhengig av nokre få ildsjeler
- Skolen sin tankegang prega av å kome frå A til B mest rasjonelt og effektivt. Lite tid til undring og oppleving undervegs. Må det til ei haldningsendring?
- Det er viktig å utvikle skulefritidsordninga - må også omfatte uteaktivitet!

- **Kva med barnehagane?**
- Kurset har vore positivt med tanke på å gje inspirasjon til vidara arbeid
- Det har vorte knytt kontaktar mellom barnehagar i Oslo-området, og mellom barnehagar og organisasjonar
- Det trengst å arbeide med vaksenhaldningane i barnehagen, - ofte sett på som vanskeleg å få til uteaktivitet i nærområde.
- Ei utfordring å la arbeidet med barn og natur også gjelde barn under 3 år.

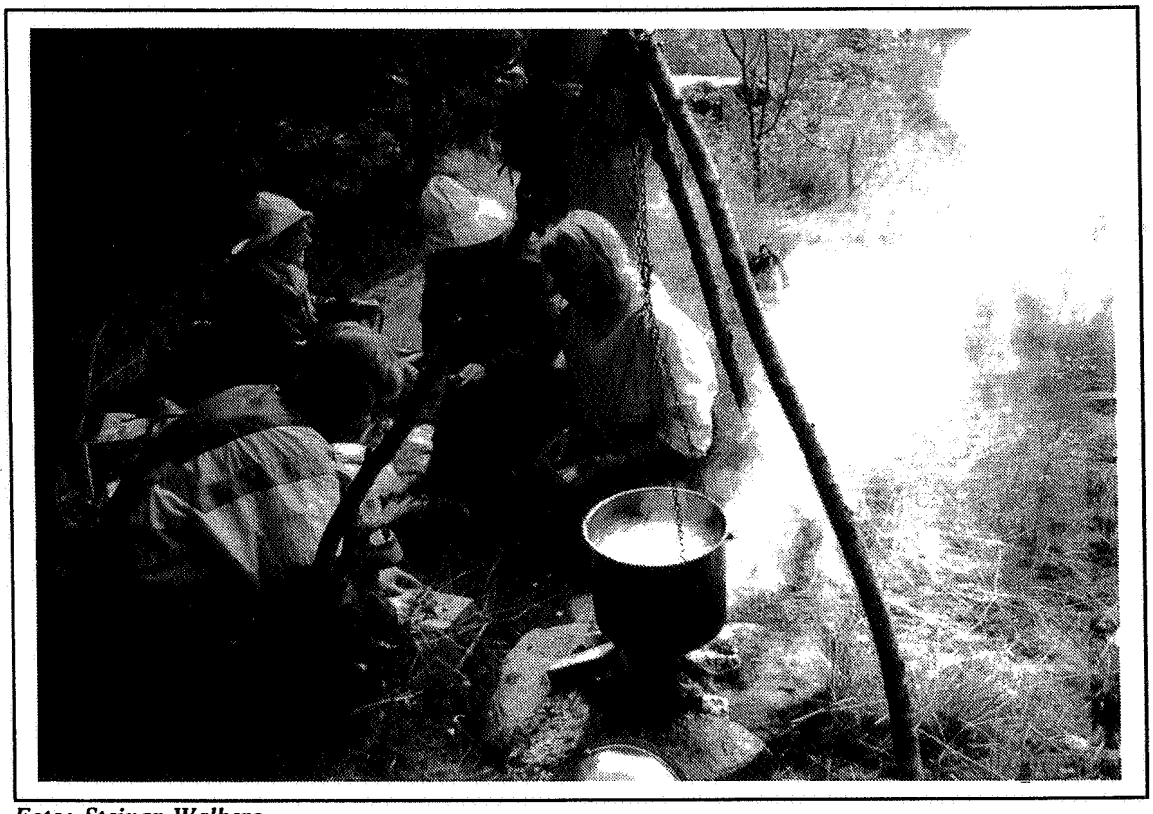

Foto: Steinar Walberg

- Barnehagane som har vore på kurset vil vere aktive medspelarar i prosjektet med oppfølging frå Volda lærarhøgskule

- **Organisasjonane si rolle**
- Det vert sett som viktig å starte ein debatt om kva slags aktivitet ein skal tilby dei ulike aldersgrupper. Det er ikkje opplagt at barn skal "organiseras" i førskolealder. Kan hende vil organisasjonane si oppgåve på dette alderstrinnet vere å tilby aktivitetsdagar o.a. for heile familier.
- Det vert sett som naudsynt å ta ein grunnleggande diskusjon om kva som er overordna mål og evnt. delmål for dei ulike aktørane.
- Også behov for å diskutere balansegangen mellom sentral styring og koordinering kontra at kvar aktør må ha fridom til å utvikle "sin del". Dette gjeld også rolle-delinga mellom FRIFO sentralt og medlemsorganisasjonane.
- Ein må snarast ta stilling til om ein skal ha ei norsk utgåve av "Mulle" som felles samlande symbol for satsing på barn og friluftsliv. (Aktuelt med lansering i samband med friluftslivet sitt år i 1993?)

Oppfølging frå FRIFO:

- Innafor FRIFO kan arbeidet delast i to retningar. Den eine i arbeid mot barnehagar der ein kan utvikle opplegg til bruk i barnehagen av barnehagen sine eigne tilsette, evt. innhente hjelp frå organisasjonane. Det er nedsett ei arbeidsgruppe, som følger opp dette arbeidsområdet.
- Den andre retninga er å utvikle tilbod til barn på fritid i regi av organisasjonane. I dette arbeidet kan ein ta utgangspunkt i Friluftsfrämjandet sin pedagogikk/ metodikk og tilpasse denne til norske tilhøve. Friluftslivsorganisasjonane bør kunne bruke felles materiell og kanskje eit felles symbol, og det bør stimulerast til samarbeid mellom organisasjonane. FRIFO sine organisasjonar bør kunne utfylle kvarandre innafor dette arbeidet.

- FRIFO bør også kunne tilby medlemsorganisasjonane leiaropplæring i Friluftsfrämjandet sin regi. Dette må bli tilrettelagt for norske forhold.
- FRIFO har i styremøte 15.10.91 vedteke at FRIFO tek kontakt med Friluftsfrämjandet for å få til ein samarbeidsavtale mellom dei to organisasjonane.

Oppfølging frå FL:
- For friluftsråda vil neppe aktivitetsdelen bli noko sentralt arbeidsfelt. Nokre friluftsråd har sett igang forsøksprosjekt som supplement til tradisjonell aktivitet. Dette vil truleg kunne utviklast vidare, kanskje i samarbeid med friluftslivsorganisasjonane.
- Friluftsråda si hovudutfordring vil ligge i å legge til rette for at dei områda dei forvaltar kan bli tekne i bruk i større grad til friluftslivsaktivitet for barn, og prioritere omsyn til barn sterkare når område skal sikrast og tilretteleggast.
- FL si oppgåve vil vere å halde friluftsråda orientert om utvikling på feltet, og stimulere til at friluftsråda tar del i utvikling av tilbod til barn aleine eller i samarbeid med barnehagar, skolar eller friluftslivsorganisasjonar.

8 Møre-Nytt 5. sept. 1991

Volda Lærarhøgskule

Pilotprosjekt om barn og natur

Volda lærarhøgskule er med på eit pilotprosjekt som har barn i naturen som tema. Prosjektet tek sikte på å skape eit samarbeid mellom skule, barnehage og frivillige organisasjonar for å lære barn til å oppleve og bruke naturen. Med på det tre-årige prosjektet er Direktoratet for Naturforvaltning, Volda Lærarhøgskule og Fellesorganisasjonen for friluftsliv (FRIFO).

Onsdag starta eit tre dagars kurs på lærarhøgskulen med deltakarar frå skule, barnehage og ulike frivillige organisasjonar frå heile landet. Kurset gjev ein presentasjon av ulike opplegg for å få barn ut i naturen, der alt i frå insektfanging til naturopplevingar på Standaleidet er med.

I alt 27 deltakarar er med på kurset. I tillegg til skular og barnehagar, er organisasjonar som Skiforeningen, Den norske turistforening, Norges Speiderforbund og 4H med. Kursleiarar er Jorunn Braute og Kristoffer Bang ved lærarhøgskulen.

— Det er Direktoratet for Naturforvaltninga som har teke initiativet til prosjektet. Vi var på eit seminar i Oslo i vår, og dert vart vi samde om å kome i gang med første kurset i Volda no i haust, fortel Braute.

Med på kurset er også deltakarar frå organisasjonen Friluftsfremjande i Sverige. Der har det vore i gang med eit opplegg for barn i natur i tilknyting til frivillige organisasjonar. Medan ein t.d. ved Volda lærarhøgskule har utvikla kompetanse når det gjeld barn og natur i skuleverket.

— Og det er denne samanknytinga vi håper skal gje resultat, og som er så unikt ved prosjektet. Vi vil prøve å få desse ulike instansane til å samarbeide med å få barn ut i naturen for å oppleve ting. Dei skal verte i glade i naturen, og lære seg å kjenne han igjen, seier Braute, i erkjenning av at urbaniseringa av samfunnet på mange måtar har framangjort naturen for barn.

Kristoffer Bang og Jorunn Braute ved Volda lærarhøgskule er kursleiarar i samarbeidsprosjektet «Barn i natur» skuleverk og frivillige organisasjonar held i Volda denne veka.

Onsdag reiste kursdeltakarane på «Barn i natur» ut på insektjakt, og med seg hadde dei barn frå Volda.

DELTAKARLISTE FOR KURSET

Per Bjørn Ellingseter, Daugstad skule, Vestnes

Eiulf Weiberg Olsen, Helland skule, Vestnes

Inger Johanne Berg, Skodje barnehage, Skodje

Karin Glomset, Skodje barnehage, Skodje

Anne Mari Åmelfot, Den Norske Turistforening

Morten Dåsnes, Friluftsrådenes landsforbund, Hvalstad

Stein Løvold, FRIFO, Oslo

Ingunn Fjørtoft, Telemark distriktshøgskole, Bø i Telemark

Gunnar Båsen, Buskerud 4-H

Bente Meisingset, Skiforeningen, Oslo

Grete Stormoen, KFUK-speidere, Kråkstad

Rønnaug Julseth, KFUK-speidere, Vatne

Gjermund Stormoen, Norges Speiderforbund, Kråkstad

Tore Skedsmo, Friluftslivets Fellesorganisasjon (FRIFO), Asker

Lars Eivind Bjørnstad, Norges Velforbund/Oslo Lillomark krets av Norges Speiderforbund

Nina Getz Skogly barnehage Oslo

Line Fagerland, Skogly barnehage, Oslo

Anne Møller, Skogly barnehage, Oslo

Monica Eskedal, Skogly barnehage, Oslo

Marit Julsrud, Hegdehaugen barnehage

Heidi Engblom, Hegdehaugen barnehage

Steinar Walberg, Oslo og Omland friluftsråd, Oslo

Kristin Synnøve Dahl, Follese skole, Askøy

Eivind Høydal, Amdal skule, Ørsta

Tove Thorsen , FRIFO, Asker

Kjersti Moltubakk, Direktoratet for naturforvaltning

Al Karin Digernes, Midøy skule, Midsund

DELPROSJEKTER INNEN "BARN I NATUR", IGANGSATT 1991.

Kjersti Moltubakk, Direktoratet for naturforvaltning

UTVIKLINGSARBEID I REGI AV FRILUFTSLIVETS FELLESORGANISASJON (FRIFO).

Med støtte fra DN vil friluftslivsorganisasjonene utvikle tilbud mot småbarn, og stimulere til økt uteaktivitet i barnehager og skolefritidsordning. Hovedvekten legges på skolering av ledere og utprøving av lokale tilbud. FRIFO har nedsatt en prosjektgruppe som skal utvikle arbeidt innen to felt:

- legge grunnlag for økt kontakt og samarbeid mellom organisasjonene og barnehager/skoler (aldersgruppen 4-10 år)
- legge forholdene til rette for å gi organisasjonene praktiske muligheter til å innføre Friluftsfrämjandets metode og materiell i FRIFOs organisasjoner

Tiltak 1991:
- Seminar for FRIFOs medlemsorganisasjoner 16.april hvor det ble etablert kontakt med Friluftsfrämjandet
- Forberedelse og deltakelse på seminaret "Barn i natur" i Volda 4-6.sept.
- Deltakelse med utstilling på den nasjonale messa "Barndom i Norge" InfoRama-senteret Sandvika 17-20.sept.
- Møte i Stockholm med Friluftsfrämjandet
- Forprosjekt NJFF Sportsfiskeprosjekt, utvikling av aktiviteter for barnehager
- Utviklet synopsis for norsk/svensk barne-TV, Sportsfiske for barn

Planlagt oppfølging 1992:
- Ansettelse av prosjektleder 1/2 stilling for å drive fram utviklingsarbeidet, og gi veiledning til organisasjonene
- Utvikle kurs- og opplæringstilbud for medlemsorganisasjonene
- Oversetting og bearbeiding av Friluftsfrämjandets materiell

"FRILUFTSLIV FRA BARNSBEN AV" (Fylkesmannen i Nordland)

Prosjektet har som mål å tilrettelegge for økt natur- og friluftsopplevelse for barn under skolealder, og vil gjennomføre utviklingsarbeid innen 5 barnehager i fylket.

Tiltak 1991:
- Utarbeiding av informasjonsstand og brosjyre om prosjektet
- Deltakelse på barnemessa "Barndom i Norge" 17-20.sept. med presentasjon av prosjektet
- Seminar for personalet i prosjektbarnehagene blir gjennomført første uke i desember
- Innkjøp av bøker og materiell til barnehagene

Planlagt oppfølging 1992:
- Ansettelse av prosjektleder 1/2 stilling
- Utvikling av kurs- og opplæringstilbud til barnehagepersonalet
- Innkjøp av materiell og utstyr for uteliv i barnehagene
- Gjennomføre forsøksvirksomhet i barnehagene

"NATURLEIKEPLASSEN" (Volda Lærarhøgskole)

Prosjektet bygger på tidligere utviklingsarbeid ved Hjellebakkane barnehage i Volda, og tar sikte på å utvikle arbeidsmåter og materiell som kan få barnehager og skoler til mer bevisst å bruke naturen på uteområdet og i nærmiljøet i det pedagogiske arbeidet. Det er valgt ut 3 barnehager i Oslo og 3 i Vestfold i forbindelse med prosjektet. Et utvalg av skoler og barnehager i Møre og Romsdal vil bli tilknyttet prosjektet i 1992.

Tiltak 1991:
- Motivasjons- og fagkurs for personalet i prosjektbarnehagene
- Kartlegging av ressursene i naturmiljø og uteområde i nærheten av barnehagen
- Hovedansvar for gjennomføring av seminaret "Barn i natur - hvordan stimulere til aktivitet og opplevelse?" 4-6.sept. i Volda.
- Deltakelse med utstilling på barnemessa

Planlagt oppfølging 1992:
- Fortsatt ressurskartlegging av barnehagenes nærmiljø for å bli klar over hvilke muligheter som ligger i bruk av uteområdene
- Faglig og metodisk oppfølging av prosjektbarnehagene
- Utprøving av ulike metoder og aktiviteter i forhold til barn og natur
- Utprøving av forskjellige organisasjonsformer innen personalet

FRILUFTSLIV I BARNEHAGE OG GRUNNSKOLE (Møreforskning)

FOU-prosjekt, studien søker bl.a. å kartlegge hvordan naturen blir brukt i et utvalg av barnehager og grunnskoler, og vurdere de rammefaktorene som styrer bruk av naturen. Fem barnehager i Møre og Romsdal deltar i prosjektet som vil bli avsluttet i 1992.

BARNEHAGEFORENINGA "I VER OG VIND"
Med utgangspunkt i tidligere utviklingsarbeid har styreren ved Hjellebakkane barnehage i Volda starta opp en barnehageforening tilsvarende den svenske "I Ur och Skur" (Friluftsfrämjandet).

Tiltak 1991:
- Utarbeiding av brosjyre om barnehageforeninga
- Deltakelse med informasjonsstand på barnemessa "Barndom i Norge"

FRILUFTSSKOLE I OSLOMARKA (Oslo og omland friluftsråd)

Målet med prosjektet er å utvikle aktivitetstilbud i forbindelse med skolefritidsordningen som kan øke bruken av Marka som aktivitetsområde for skolene i Oslo.

Tiltak 1991:

- Etablert kontakt med fritidshjemmet ved Vestli skole og utviklet aktivitetstilbud i Marka for elever i 2. og 3. klasse som er innmeldt i skolefritidsordningen. Ulike organisasjoner er trukket med i utforming av tilbudene.

Oversikt over DN-notat

1990

1990-1: Naturveiledning, Referat fra idédugnad 25,-
1990-2: Fagrapport i friluftsliv, Verneplan IV for vassdrag, Sogn og Fjordane fylke 50,-
1990-3: Fagrapport i friluftsliv, Verneplan IV for vassdrag, Møre og Romsdal fylke 50,-
1990-4: Handlingsplan – fisketrapper og sikring av bestander ..... utgått
1990-5: Nytte-kostnadsanalyse av vassdragskalking. En studie i Audna 25,-
1990-6: Fiskeribiologisk undersøkjing i Vegår etter kalking 25,-
1990-7: Handlingsplan for levende genbank 1990–91 25,-
1990-8: Regionale fiskeundersøkjingar i Gjerstadvassdraget 25,-

1991

1991-1: Miljøvernforvaltning og skole. Referat fra seminar 4. okt. 1990 25,-
1991-2: Konsekvensutredninger. Referat fra kurs 26.–29.11.90 50,-
1991-3: Kongsvoll Fjellstue 1975–90 25,-
1991-4: Terrestrisk naturovervåkning, lavkartlegging i Børgefjell 1990 25,-
1991-5: Kultivering i forbindelse med forsuring og kalking Innstilling fra utvalget 30,-
1991-6: Terrestrisk naturovervåkning, lavkartlegging i Solhomfjell 1990 25,-
1991-7: Register over inngrep i verna vassdrag 25,-
1991-8: Terrestrisk naturovervåkning, landsomfattende lavkartlegging på furu 1990 25,-
1991-9: Terrestrisk naturovervåkning, tungmetaller og aluminium i pattedyr og fulg 40,-
1991-10: Vedlegg til rapport om:"Økologisk risiko ved utsetting av genmodifiserte organismer i naturen" 20,-
1991-11: Verneplan IV for vassdrag, Møre og Romsdal fylke 40,-
1991-12: Genetisk populasjonsstruktur for norske torskestammer 25,-
1991-13: Barn i natur. Referat fra idédugnad 17. april 1991 25,-

Skriftlige bestillinger sendes Direktoratet for naturforvaltning ved Karen Kringhaug.

2. Opplag
Pris kr. 25,-

DIREKTORATET FOR NATURFORVALTNING
Tungasletta 2, 7005 Trondheim. Tlf. (07) 58 05 00
TE 002
ISSN 0802-1546

BJÆRUM AS